

КРИСТИНЭ РОЙ

**Тхьэнчъэу
дунаим**

КРИСТИНЭ РОЙ

*ТХЪЭНЧЪЭУ
ДУНАИМ*

ТыгъэкъокIыпIэм
кыщынэфырэ нэфынэ

Рой Кристинэ

„Без Бога на свете“ на адыгейском языке.

1996 издательство „Свет на Воскоке“, Корнталь, Германия

Христосыр кызыхъугъэ мафэр кызышихъащт чэщ дэдэм къуаджэу Рашовэ щыщ мэкъумэщышIэхэр кухэм арысэу къэхалъэм блэкIыхэзэ, бзылъфыгъэ хъэдэ щтыгъэр ягъогу телъэу тыралъэгъуагъ. Ны насыпынчъэм ыIэ дьыгъэхэмкIэ ыбгъэу жьы кэзымыщэжъыщтыгъэм рифызылIэщтыгъэ джыри псэзыпыт шъэожъые цIыкIоу чыхIэн Iужъум кIоцIыщыхагъэр. Сабыир гъыщтыгъэ. Бзылъфыгъэхэми анэпс къашIокIуагъ. ЛIыхэм хъадэр яку кыралъхыи, къуаджэм ипачэ иунэ ращэлIагъ.

Ащ ишъхъэгъусэ дэжъ игъунэгъу шъузыхэр хъакIэу щыIагъэх. Арыти, ахэр охътэ лые тырамыгъа-шIэу Iофым зэлъыфежъагъэх. Ащыщ бзылъфыгъэ горэм хъэдэ щтыгъэр ытIэкIэу ригъэжъагъ, адрэм ащ ышъхъэ кыIыгъыгъ, а уахътэм кыыкIоцI ящэнэрэм ахэмэ остыгъэкIэ къафигъэнэфыщтыгъ. Адрэ къэнагъэхэр кIэлэцIыкIум ыуж итыгъэх.

Ящэнэрэ мафэм бзылъфыгъэ хъадэр агъэIылгыгъ. Зы бзылъфыгъэ лъэрыхъ горэ агъэIылгырэм фэдэу пхъэмбаим цIыф купышхо ыуж итэу лыыкIощтыгъ.

Адэ сыда рыкIуагъэр сабыим? Къуаджэм ипаци хыкумышIэми зэрагъэшIэн альэкIыгъэп бзылъфыгъэу щымыIэжъыр илIакъокIэ зыщыщыр. МэкъумэщышIэхэм кэзыIонхэр къахэкIыгъэх мыщ фэдэ гущыIэхэр:

– Тикъуаджэ ащ фэдиэу тегъэпсыхъагъэп. Къин кыитфэхъушт шъэожъыер тIыгъыныр.

Ау ащ фэдэ хъарамхэр пкIэнчъэу тещыныхъэщтыгъэхэу кыычIэкIыгъ: къуаджэм ипачэ ишъхъэгъусэ шъэожъые цIыкIур ежъым ыштагъ. Шъыпкъэ, ежъым кыылъфыгъэ ыкъо фэдэу ар ыпIущтыгъэп, ау сыдэу хъуми, ежъ ыкIуачIэ кызызэрихъэу фэгумэкIыщтыгъ.

МартынкIэ шъэожъыем еджагъэх, ау нахыбэрэмкIэ къуаджэм ащ зэрэщеджэщтыгъэхэр „Мартын

цЫкІу“. Джауштэуи а цІэр кытырагъэнагъ: Мартын цЫкІу, Мартын цЫкІу. Зыпари лымыплъэу Мартын цЫкІу унэм шыцуахъоу исыгъ, гухэкІ щэрэмыхъу, хъэжъушырым фэдэу. ТІэкІу зыкызеІэтым, унэм ІэпыІэгъушІоу щыряІэ хъугъэ. Сыд фэдэрэ ІофшІэнэу зыфагъазэрэр ащ игуапэу зэшІуихыщтыгъ: пхъэ къэхьыгъэн фэягъэми, къохэм алыплъэгъэн фэягъэми, е къазщырхэр гъэшхэгъэнхэ фае хъугъэми – зэкІэри дэгъоу ыгъэцакІэщтыгъ. Шъэожъыер дэу шыІэу пІон плъэкІынэу щытыгъэп: ар ренэу гъэшхэкІыгъэу ыкІи уезэгъынэу фэпагъэу хэтыгъ. Апэрэ уахътэм къуаджэм ипащэ ишъхъэгъусэ ар зыдигъэгъолъыгъэ хъаку къогъум шычъыештыгъ. А унэ дэдэм апэрэ чэщым къыдилъыгъ янэ ихъадэ. Шъэожъыем илъэситф ыныбжъ зэхъум, къакъырым чІэлынэу чІыпІэ къыфагъотыгъ. Илъэсибл фэдизрэ ар ащ шыпсэугъ.

ЕджапІэм ар агъакІоштыгъэп.

– Сыда моц фэдэ сэдэкъэхэдзым еджапІэр зэрищыкІагъэр? Арара джы Іофыр зынэсыжъыгъэр. Унэгъо ІофхэмкІи ар джыри тищыкІагъ, – ариІоштыгъ къуаджэм ипащэ ишъхъэгъусэ игъунэгъу шыузхэм.

Мартын цЫкІу ыныбжъ илъэс пшІыкІутІум зезъэм, дин пащэм ыдэжъ ащагъ – причастие ашІыным пае. Ау дин ІофышІэ пащэм ар ыштагъэп, сыда пІомэ еджэкІэ-тхакІэ ащ ышІэщтыгъэп, ары пакІошъ, тхэ-лъэу зэрэпшІыщтыми шыгъозагъэп.

А бжыхъэ дэдэм къуаджэм ипащэ ишъхъэгъусэ Іагъэ ыкІи зыдэжъ шыпсэуштыгъэ лІым ар Іахъом ІэпыІэгъу фэхъунэу ритыгъ.

Іэхъо лІыжъэу Андрей гъэретынчъэ хъугъагъэ ыкІи Іэхъогъум зэрифэшъуашэм тетэу лъыплъэныр ыкІуачІэ кыыхыжъыщтыгъэп, къуаджэу Рашовэ ибылым гъэхъупІэ чыжъэ дэдэу, мэзы шъыпкъэм нэс зыдэщыІагъэр. Арыти, Андрей Іофыр джы хылыгъэ кы-

щыхъуштыгъ, ильэс пчъагъэ хъугъагъэ ар къуаджэу Рашовэ иІахъоу Іоф зишІэщтыгъэр ыкІи хьалыгъу бзыгъэнчъэу ар къоджэдэсхэм къамыгъанэмэ ашІои-гъуагъ. Джаш пae ащ ІэпыІэгъу кыфагъотыгъ. Ащ пae ахэр кІэгъожьыхэу зыпарэкІи кыыхэкІыгъэп. Мартын цыкІу Іахъоу Іоф ышІэным пae къэхъугъэу кыпшІошІыщтыгъ. Къакъырыр арыба ар зыщы-псэуштыгъэр ыкІи былымхэм уакъызэрэдекІокІын фаем дэгъоу щыгъозагъ.

Пчэдыжкым жъэу, къакъырым зэрэчІэтыхэзэ, сы-рынэ макъэр зэрэзэхэхэу былымхэм, шкІэхэм, ары пакІошъ, мэлхэми ащ лъыпытэу ашъхъэ къаІэты-щтыгъ ыкІи лъэныкъо пстэухэмкІи къарыкІыхэти, Мартын цыкІу ыдэжъ кыщызэрэугъоиштыгъэх. Андрей ренэу кІыгъуштыгъэ хъэу Бундаш зыцІэу жъы хъужьыгъагъэм сапэр кыІэтызэ, ыкІэ Іужъу пырацэ ыгъэсысыщтыгъ ыкІи ытхъакІумэхэр гъэІа-гъэхэу, ынэхэр лыдыхэу, зыфэмыщыІэжъэу къежэ-щтыгъ къамыщ кІыхъэм икІанч макъэ къэлуным ыкІи Іэхъогъур игъогу техъаным.

Мартын цыкІурэ Бундашрэ Іэхъогъур дэгъоу зэраІыгъыштыгъэм ишІуагъэкІэ, ильэс тешІагъэу Андрей лыжъыр зэлэм, ежъ Мартын цыкІу Іахъоу агъэнэфагъ.

Къоджэ кІыбым щыІэ къэхалъэм дэжъ унэжъ цыкІу горэ щытыгъ. Ащ зэгорэм щыпсэуштыгъэ лІэгъуабэм ежъыр зылІэкІэ къуаджэм ихасэ уэнэжъ цыкІур кыретыжъэу осыет кыпшІыжыгъагъ. Унэжъ цыкІум ызыныкъо зэхэожьыгъагъ. Зыпкъ итэу къэ-нэжыгъагъэр ащ хэтыгъэ зы унэ цыкІумрэ шха-пІэмрэ – ахэри кызыкІэнэгъагъэхэр иІэпыІэгъу щы-гугъырэм фэдэу зызэригъэпкІылІэгъэ бгышъхъэм кІэлъырытыгъэти ары.

Андрей лыжъыр а унэжъ цыкІум ильэс пшІыкІу-хым кыкІоцІ щыпсэугъ. Ар зэлэ нэужым Мартын

цЫкІу ащ шыпсэунэу итЫсхьагъ. Унэжъ цЫкІум хэлъыгъэ шъхьаныгъупчъэхэр орзэ ІэпІэ ІужъухэмкІэ кудэгъагъэх ыкІи джарэуштэуи къанэщтыгъэх илъэс псаум кыкІоцІ. Зы тыгъэ нэбзый гори унэжъ цЫкІум ыкІоцІ къипсэщтыгъэп, ау кЫмафэрэ орзэ ІапІэхэм унэжъ цЫкІур жьыбгъэ чьыІэхэм ащаухъумэщтыгъ. Ппопэн хъумэ, нэфынэр Андрей ищыкІагъэу шытыгъэп! КЫмафэрэ ар унэм исэу зыпарэкІи кыхэкІыщтыгъэп: мэфэ псэум зы гъунэгъум ыдэжъ икІымэ, адрэм ыдэжъ кІозэ кыкІухъэщтыгъ. Гъэмафэрэ мэфэ реным Іоф ышІагъэу, пшъыгъаеу кызыкІожьыкІэ, нахьыбэрэмкІэ ащ лъыпытэу чьыенэу гьолъыжъыщтыгъ.

Апэрэ мафэм Мартын цЫкІу мы унэжъ цЫкІум кызэкІом, ащ ыгу зэрэкІодыгъагъэр къэІотэгъуай. „Мыщ сыщыпсэунэу сыкъэнэпэн шъуІуа?“ – егупшысагъ ар.

Дэпкыхэр зэрэигъэгъэ ятІэр къятэкъохыжъыгъагъ. ТьдэкІэ уплъагъэми унэ кыпэшІуафэщтыгъэхэр дэпкъ лыцІагъэхэмрэ бэджэхъхэмрэ арых ныІэп. Нафэу шытыгъ илъэс заулэ хъугъэу унэжъ цЫкІур хэти зэрэзэІимыхыгъагъэр.

„Къуаджэм ипащэ икыакъыр сычІэсэу сыщыІэныр мыщ нахьы нахьышІугъ“, – егупшысагъ шъэожъыер. Ыгу кІодыгъапэу, ыІэхэмкІэ ышъхъэ ыубыти, чъэфынчъэу гупшысэзэ такыкъ заулэрэ чЫпІэ имыкІэу шытыгъ. ЕтІанэ пчъэшъхьаІум тетІысхьы, ыгу кызэгоутыным фэдэу къэгъыгъ. Апэрэу тхьамыкІэ цЫкІум ыгукІэ кызэхышІагъ зэризэкъо дэдэр. Мы дунэешхом изакъоу, мы унэжъ цЫкІум фэдэу, изэкъо дэдэу тет! ЗэкІэм шъэожъыем ышъхьагъкІэ бзыу горэм ицІыргъ-щыргъ макъэ кыщыІугъ. Мартын цЫкІу ышъхъэ кызыеІэтым, бзыу набгъо горэ ылъэгъугъ. Хэгъэгу чыжъэхэу зьдэбыбыжъыгъагъэхэм къарыкІыжъыгъэхэу пцІашъохэм яунэ цЫкІу

аукъэбзыжбыщтыгъ гъэмафэм ащ щыпсэунхэм, етІанэ чыІэ кызыхъукІэ, ащ ибыбыкІынхэшъ, хы-хэм апырыбыбыкІыхэзэ, зыщыфэбэ хэгъэгум быбыжбынхэм пае.

„Сэри сиунэ зэІысхын фæ“, – къэІушъэшъагъ шъэожъер.

ЫІуагъэри ыгъэцэкІэжыгъ. ЗэкІэми апэу ащ шъхъаныгъупчъэхэм орзэ ІапІэхэр аІуихыжыгъэх, пхъэнкІыпхъэжъ горэ кызыэригъэгъоти, а шъхъангъупчъэхэм анэзыхэр ыукъэбзыгъэх. Шъхъангъупчъэхэм ахэлъыгъэ апчыхэр зэкІ Іоми хъунэу къутэгъагъэх. Ащ пае Мартын цІыкІу дэпкыыхэм атехъогъэ бэджэхъхэр атыриукъэбзыкІыгъэх. Мыщ дэжым унэжъ цІыкІум сапэу зыкъыщызыІэтыгъэм шъэожъием жбы кыримыгъэщэжъэу хъугъагъэ. Мафэ пэпчъ, ІофышІэм кыкІыжбырэм къэс, Мартын цІыкІу зыщыпсэуштыгъэ унэжъ цІыкІур нахъ гуІэтыпІэ зэришІыным пылбыгъ, ар джыри нахъ къабзэу зэІихыщтыгъ.

Къуаджэм ипащэ иунагъо хэсы зэхъум шъэожъием ылъэгъуштыгъ бысымгуащэм ятІэр зэхишІыхъети, дэпкыыхэм гъуанэу афэхъугъэхэр зэрижбыщтыгъэхэр. Джы джауштыгъу ежымы иунэжъ цІыкІу щишІэу ыублагъ. ХъэдэгъэтІылым ишъхъэгъусэ унэжъ цІыкІум блэкІызэ, шъэожъер зыпылъ Іофыр ылъэгъугъыкІи ыгу къегъоу ІушчыпцІыкІыгъ, къэуцуи, кыщытхъугъыкІи игъогу техъажыгъ. ЯтІонэрэ мафэм губгъом Іоф зыщешІэ нэужым ядэжъ кызыэкІожым, Мартын цІыкІу ымыгъэшІэгъон ылъэкІыгъэп ылъэгъурэр. Унэ цІыкІумрэ пщэрыхъапІэмрэ ядэпкыыхэр зэрайгъагъэхэм имызакъоу, етІэфкІи кІаижыгъагъэх, джэхашъом идзэгъэгъэ пхъэмбгъухэри агъэтэрэзыжыыхи, пшэхъо къэхъыгъакІэ тыратэкъогъагъ.

Ащ нэужым хъэдэгъэтІылым ишъхъэгъусэ псэпэ Іофэу ыгъэцэкІагъэр игъунэгъу шъузхэм къафиІо-

тагъэти, адрэхэм ащ изекIуакIэ лъэшэу агу рихьыгъ ыкIи зэхэгущыIэжъхи, Мартын цIыкIу иунэжъ цIыкIу шыхьафкIэ цагу лъэныкъомкIэ кыыкIаи- жьыгъ зэрэпсаоу. ЯлIыхэм а шъузхэм ауж зыкыра- гъэнэнкIэ фэягъэхэп ыкIи унэжъ цIыкIум ышъхьэ фагъэтэрэзыгъ. АпчыкIэхэр ащэфыхи, шъхьаныгъуп- чъэхэми ахалъхьагъэх. Емышъуагъэу кызыщыхэ- кIырэм, хьэдэгъэтIылгыр фэлэпэласэу пхъэшIэн Iофыр ыгъэцакIэцтыгъ. Ащ Мартын цIыкIу иIанэ ыкIи ипIэкIорэу зэбгырытэкъужьыщтыгъэр фигъэ- цэкIэжыгъэх ыкIи пхъэнтIэкIукIэ фишыгъ. Къуа- джэм ипащэ орзэ IапIэ кIэу кыыфихьыгъ.

– Джы, Мартын цIыкIу, къэпщэн пIоми уфит! – къесэмэркъэуегъэх IэпыIэгъу кыфэхъугъэ лIыхэр.

Джауштэу къоджэдэсхэр иIэпыIэгъухэу шъэо- жъыем зыщыпсэун унэ иIэ хъугъэ. ЗэкIэри зэригъа- фэмэ – зэIихыхэзэ, сьд фэдэу ащ шIу ылъэгъушты- гъа унэгъо хъызмэтыр цызэрихьаныр! Ау зэкIэми анахъ лъэшэу Мартын цIыкIу шIу ылъэгъуштыгъэр аукъодыеу губгъом итыныр, мэзым хэтыныр, жьы- къабзэм кыщикIухьаныр арыгъэ. Ей, сьд фэдэу джащыгъум ыгъатхъэу ащ жьы къабзэр кыщэщты- гъа! Мыжъошхо хэлэтыкIыгъэ горэм дэкIуаети, ащ тетIысхьэти, ащ тесэу Iэхъогъум лыплъэщтыгъ. КIо пIон зыхъукIэ, идзэ ипащэу ары ар кыызэрэпшIо- шыщтыгъэр.

ИсэмэгубгъукIэ къушъхьэ лъагэу зыкыщызыIэ- тыщтыгъэхэм къатекIэщтыгъэх чъыг лъэпкъ зэфэ- шъхьафыбэхэр, ахэр Iужъухэу, зэхэкIыхьагъэхэу щы- тыгъэх. Жьы макIэ нэмыIэми кыызэрэпщэу елым ымэ IэшIу кыпшIуоштыгъэ. Бжыхьэм чъыгхэм япкIа- шъэхэр апытэкъужьхэу, пцIанэхэу кызынэхэкIэ, ахэмэ ягухэкI адигощы фэдэу ель чъыгхэм шъыгъо оредыр кыхадзэщтыгъ. Къушъхьэ лъапэм лъэгуанэу зыщызыушъомбгъугъэм алрэгъур угу кыыгъэкIэу

зэмышьогъу кьэгъэгъэ дахэхэр кыщыкIыщтыгъэх. Ащ тыжбын идыкIыгъэу кыыхэщыщтыгъ псыхьожьыеу кыушъхьэм кьечъэхыщтыгъэр. ДжабгъумкIэ мэзым пхырыупкIыгъэ гъогур кьэлыагъощтыгъэ.

Сыд фэдэу нэр пIэпахэу дэхагъэха гъэтхапэм кьэ-гъагъэхэр апизыхэу, гъэмафэм ыкIи бжыхьэм цумпэ зэфэшъхьафхэр бэу кьапыкIагъэхэу кондэ жьугъэу мыщ кыщыкIыштыгъэхэр! Мартын цIыкIу дэгъу дэдэу ышIэщтыгъэ кьэкIыхэрэм ащыщэу щэнаут зыхэлъхэр. Андрей лIыжтыр ары ащ фэзыгъэсагъэр.

ЗэкIэ а сурэтэу кьэттыхьагъэр тыгъэм инурэ дышъашъохэм кызызелъанэфыкIэ, сыд фэдэу джыри нахь дахэу а чыпIэр кьэлыагъощтыгъа! Ащ фэдэ лъэхъаным Мартын цIыкIу зэкIэ дунаем тетыр щыгъупшэжыщтыгъ. Былымхэр рэхъатэу зыщыхъу-щтыгъэхэ лъэхъаным ежым чыпэ цIыкIухэм пкыгъо зэфэшъхьафыхэр ахишIыкIыщтыгъэх. Е пхъэнкIыпхь, е кьуаер зэрэрахырэ мэтэжыехэр. Сыдэу хъуми IэнэкIэу ядэжь кыгъэзэжъэу кыыхэкIыщтыгъэп. Бзылъфыгъэхэм ягуапэу ащ ышIыщтыгъэхэр ащэфыщтыгъэх, шъыпкъэ, бэу кыырамытыщтыгъэми, Мартын цIыкIу ахъщэ тIэкIу зэлуигъэкIэн ылъэкIыгъ. „Хэты ышIэра ар кыысшъхьапэжыынэу зэрэхъуцтыр, – бэрэ ащ зэриIожыщтыгъ, – сэр-сэрэу зысIыгъыжыын фаеба“.

Чымэтэ цIыкIухэм яшIын пэсэу ыкIи дунаем идэхагъэ хаплъэзэ, ар зэупчIыжыщтыгъ: „Адэ егъашIэми зэкIэ мыр мыщ фэдэу щытыгъа? Армырмэ, хэта адэ а зэкIэ зыгъэпсыгъэр? А Тхьэу кьуаджэм ипащэ тхьэлъэIу ышIы зыхъукIэ зыцIэ кыыриIорэр ара, хьаумэ зыгорэ лIагъэу зызэхыхькIэ мырэуцтэу зыфаIорэр ара: Тхьэр гукIэгъушIыл, ар Ежым ыдэжь зэрищэжыгъэмкIэ?“

Адэ тыдэ щыIа а Тхьэр? ЫкIи цIыфхэу Ащ Ежым ыдэжь ыщэжыыхэрэр? Адэ Ащ сэ сяни джащ фэдэу

Ыдэжь ыщэжьыгъа? Ащ зэкIэри ыгъэпсыгъэу зэра-
Iорэр шыпкъэмэ, ащыгъум Ар лъэшэу акъылышIоу
ыкIи хьалэлэу щытын фае. Адэ хьалэмэтэу мы дунаер
гъэпсыгъэшъ: къэкIыхэрэм ащыщхэр гъомлапхъэкIэ
агъэфедэх, адрэхэр Iэзэгъу уцхэкIэ агъэфедэх! Жъаур
шIу зыльэгъухэрэр ащ фэдэ чIышIэ дэдэм – жъаум
чIэгъэтIысхьагъэхэм фэдэу къыщэкIых, тыгъэр зы-
кIасэхэр чIышIэ шъхьэихыгъэхэм къащыкIэу олгъэ-
гъух. Ощхыр къызещхырэ нэужым сыд фэдэу мэзым
ыпсэ къыпыкIэжыра! Ау ренэу къещхыныри дэгъоп,
джащ пае Ащ жьыбгъэр къырегъапщэ ыкIи тыгъэр
ошъогум къырегъэхъажьы. ЗэкIэ ахэр Ащ Ежым
ыкIуачIэкIэ егъэацIэхэмэ, сыдэу Ар акъылышIо
Зиусхъанэу щыта!

ЗэбгъэшIэнкIэ гъэшIэгъоны: адэ лIагъэхэр зыдэ-
щыIэхэ дунаеми мы дунаем зэрэщыдэгъум фэдэу
щыщыт шъуIуа! Къуаджэм ипащэ ишъхьэгъусэ зэ-
лIэм, ащ иIэмычIэ ахъщэ жъгъэй чIалъхьэгъагъ ыкIи
раIогъагъ: „ГъогупкIэм пае“. Сыд фэдэ гъогупкIа?
Адэ тичIыгурэ ыкIи лIагъэхэр зыдэщыIэхэ чIыгумрэ
азыфагу хы горэ ита? ЫкIи хэта ащ цIыфхэр зэпы-
рызыщыхэрэр? Ныор зэлIэ нэужым къуаджэм ипащэ
иунагъо тхъамафэм къыкIоцI Iоф щашIагъэп щымы-
Iэжьым ыгу гупсэфыжьыным пае аIозэ. Ащ нэужым
хьалыгъухэр агъажъэхэу рагъэжъагъ. Хьалыгъу гъэ-
жъэгъакIэм ымэ гохъ унэм изы зыхъурэ нэужыр ары
ныIэп щымыIэжьым ыпсэ зыгупсэфыжьырэр. Адэ
сыда ащ кIожьыхэрэм апсэ ащ лъыпытэу гупсэфы-
жьын зыкIамылгъэкIырэр? Ащ, Тхьэм ыдэжь, мыщ
зэрэщытым фэдэу дэгъоу щыщытыба? Ей, сыд
шъуIуа цIыфхэр зыкIалIэхэрэр?“

Джащ фэдэ гупшысэх шъэожъыем гупсэф къезы-
мытыщтыгъэхэр. ЗэкIэ ахэмэ яджэуапхэр къыфиIо-
тэнхэу ар зыгорэм елъэIуныгъи, ау ащ фэдэ цIыф ар
IукIэщтыгъэп.

Гъатхэм, зэкIэхэмкIи ошIэ-дэмышIэу къуаджэм ипачэ лIагъэ. Аужырэ уахътэм ар лъэшынщэу ешъоу къыублэгъагъ ыкIи ащ пае зэу-запсэу къыриути лIагъэ. Джы а лIыр ыгу къэмыкIэу Мартын цIыкIу мафэ гори кыхэкIыщтыгъэп. Ренэу ар егупшысэщтыгъ: „Адэ ар джы тыдэ щыIа? Тхьэр елъэгъу шъуIуа? Тхьэм сыд фэдэ теплгъэ иI шъуIуа?“

Мафэ горэм къушъхъэ цакIэм тесэу чымэтэ цIыкIу ышIызэ, Iэхъо цIыкIум ынэгу ошъогум фигъази, мэкъэ IэтыгъэкIэ къыIуагъ:

– О си Тхьэ, сэ зыпари сшIахэрэпи О кыюхьылIагъэу! О Зиусхъан, Орырэ цIыфхэу лIэхэрэр О зыдэбгъакIохэрэ хэгъэгумрэ къышъохьылIагъэу зыгорэ сэ зэзгъэшIэным пае ищыкIагъэр зэкIэри О пкIуачIэ кыхьыщт! ЦIыфышIухэри цIыф бзаджэхэри зэгъусэхэу ащ щэпсэуха?

Мартын цIыкIу ицыхъэ пытэ телъыгъ Тхьэм зэреджагъэр Ащ зэрэзэхихыгъэм. Ащ фэдэу ицыхъэ пыта зэрэтелъыгъэм ащ ыгу ыгъэрэхъатыжыгъ ыкIи чымэтэ цIыкIум ишIын ригъэжъэжыгъ. ЗэкIэм ащ зэхихыгъэ шъынэ Iой макъэ. Мартын цIыкIу ащ лъыпытэу къызыщыхъушъути, макъэхэр къызыдиIукIырэ лъэныкъомкIэ чъагъэ. Бундаши ащ игъусэу дэчъагъ. Зым ыуж зыр итэу, зэкIахъэхэмэ зэтечыжъхъэзэ, ахэр тIокIэ куум инэпкъы нэсыгъэх ыкIи ащ дэжыым Мартын цIыкIу ылъэгъугъ анахь шIу ылъэгъурэ шъынэ цIыкIур, шъынэ фыжъ цIыкIоу шIуцIэ IашкIэхэр зыхэлъхэр, пэрэжъые панэхэм ахэнагъэу. Шъынэ тхьамыкIэ цIыкIур тIокIэ зандэм ефэхи ащ дэфагъ.

„Ей, ситхьамыкIэ цIыкIу! Сыдэушътэу мыщ укыйдэсхыжыына? Сызытеуцощт мыжъохэр цIынэхэба ыкIи цIэнлъагъохэба!“ – егупшысэщтыгъэ Мартын цIыкIу.

ЕрагъэкIэ ар нэпкъы зандэм ецохъохын ылъэкIыгъ, ау ащ нахь нахь къиныжыгъ шъынэ цIыкIур

ыбгъэ кІэлъэу кыдэцохъоежыныр. Ары шъхъаекІэ, ар кызырэдэхъугъэм пае сьд фэдэу ащ гушІогъо-шхуагъа! Ытамэ тесэу ащ шъынэ цІыкІур кыхъыжыщтыгъ. Іэ щифэзэ ыкІи зэрэмысакъыгъэм пае еушъыизэ, мэл Іэхъогъум нэс шъынэр кыхъыжыгъ. Къагъэнэжыгъэ шъынэ цІыкІур гушІом кыхэкІэу дэпкІаеццтыгъ ыкІи Іэхъогъум хэхъажыи уцыр ыхъоу ригъэжъэжыгъ.

– Мартын цІыкІу, – кыриІуагъ бзылъфыгъэхэм ащыщ горэм, – кызыраІотэжырэмкІэ, мэлахъо горэм мэлишъэ иІагъ ыкІи мафэ горэм ахэмэ ащыщ мэл горэ кІодыгъэ, Іахъом мэл 99-р шъоф нэкІым кыыригъани, а мэл закъоу кІодыгъэм ыуж ихъэгъагъ. Ори джащ фэд узэрэзекІуагъэр.

– Адэ кыгъотыжыгъа ащ а мэлэу кІодыгъагъэр?

– Кыгъотыжыгъ адэ. Ытамэ кытырилъхыи, ядэж нэс кыхъыжыгъагъ. Мэлыр кызырэгъотыжыгъэм зэригъэгушІорэм кыхэкІэу ар зэкІэ игъунэгъухэм къаджэгъагъ ежым игъусэу кыдэгушІонхэу.

Мартын цІыкІу лъэшэу ыгу рихыгъ а къэбарэу бзылъфыгъэм кыІотагъэр.

– Хэтыгъа а Іахъор ыкІи тыда ар зыщыпсэурэр?

– Ар сэ сшІэрэп. Ау къэбарыр Зиусхъанэу Исус Христосым Ежым игъогу рыкІохэрэм къафиІотэ-гъагъ.

– Хэта Исус Христосыр?

– Ей, Мартын цІыкІу, сьдэу уакъылынчъа! – кыдэхъащхыгъэх адрэ бзылъфыгъэхэр.

– Шъудэмыхъащ ащ, – Мартын цІыкІу кылухъу-мэу кыІуагъ а бзылъфыгъэу къэбарыр къэзыІота-гъэм. – Шъэожъые насыпынчъэм зэкІэ ахэр кыфэ-зыІотэн благи Іэхъыли иІэп ныІа, еджапІэр арымэ, ар ащ кІуахэрэп. ОшІа, Мартын цІыкІу, – Исус Хри-стосыр – Ар Тхъэм Ыкъу. КІо, хъяркІэ, тэ тадэж тыкІожын фае!

Бзыльфыгъэхэр ягъогу техъажьыгъэх. Шъэожъы-
ем щыгъупшэжыгъагъ бзыльфыгъэхэр кызырэдэ-
хъашхыгъэхэр. Ар зыгъэгушIощтыгъэр Тхъэм ехы-
лагъэу къэбар горэ нэмыIами зэришIагъэр ары.
ЫшIагъ Исус ХристоскIэ заджэцтыгъэхэ Гъэсэки
хъалэл зэрэщыIагъэр. Мартын цIыкIу лъэшэу ыгу
рихъыщтыгъ зэкIэми анахъ цIэу „Исус“ зыфиIорэр.
ЫкIи а Исусыр Тхъэм Ыкъоу щытыгъ. А Исусыр,
енэгуягъо, ежъым фэдэу Iахъоу щытыгъэкIэ. А мэли-
шъэу бзыльфыгъэм зигугъу кыфишIыгъэр Арын
фае зыгъэхъущтыгъэри. Тхъэм губгъохэр иIэхэмэ,
ащыгъум мэзи иIэн фае. Арышъ, зэрэхъурэмкIэ,
Тхъэм ыдэжъ зэкIэри щыдэгъун фае!

Ядэжъ къэкIожьызэ, Мартын цIыкIу такъикъ те-
шIэрэм къэс ошъогу иплъэщтыгъэ ыкIи ежъ-
ежъырэу егупшысэщтыгъэ: „Исусым, Тхъэм Ыкъо
сэщ фэдэ къабзэу джыдэдэм былымхэр шъофым
рифьжыгъэхэу ядэжъ ефыжъынкIи мэхъуба. Зиус-
хъанэу Тхъэр мэлыхэм къатегущыIэ! Ащ мэлыхэр
егъэхъух. Адэ сэ Ащ селъэгъуа? Ащ иIэпыIэгъоу
сиштэнкIэ сэрэшIэри, сэ сылэным сыфэхъазыры-
ныгъи. Мыхъу зымыхъужькIэ сэ ащ щысшIэщтгъа-
гъэ Тхъэм ыдэжъ зэкIэри зэрэщыгъэпсыгъэ шIы-
кIэр“.

КъыкIэлъыкIогъэ мафэм ипчэдыжъ зы гушIуагъо
горэм ыгукIэ зэлъиштагъэу къэущыжыгъ. Лъэшэу
егугъузэ зитхъакIыгъ, ышъхъацыхэр ыжыгъэх ыкIи
зифэпагъ. ХъэдэгъэтIылъым ишъуз ичэм ащ ыдэжъ
кызефым, Мартын цIыкIу ошIэ-дэмышIэу бзыль-
фыгъэм еупчIыгъ:

– Нанэ, сыолъэIу кысэпIонэу, тэ зэкIэ тшIэрэр
Тхъэм къелъэгъуа?

ХъэдэгъэтIылъым ишъхъэгъусэ а пчэдыжъым ыгу
шIугъэп. Джыдэдагъ ныIэп ар илIы зыщыхъэгъагъэр.
Ары пакIошъ, лIыр ащ кыпыухъэгъагъ.

– Ары, сишъау, Тхьэм зэкIэри елъэгъу ыкIи о зекIокIэ дэй горэ кызыхэбгъафэмэ, Ащ уигъэпщынэщт, – кыфидзыгъ ащ джэуапыр.

– Нанэ, зекIокIэ дэй гори сэ кызыхэзгъэфэщтэп, – шъэожъые цIыкIум гущыIэ ритыгъ бзыльфыгъэм ыкIи пигъэхъожъыгъ: – ХъяркIэ!

– Тхьэм шIу уелъэгъу! – кыриIожъыгъ бзыльфыгъэм.

– Нанэ, – зыкызэригъээкIи Мартын цIыкIу джыри бзыльфыгъэм еупчIыгъ, – адэ Ащ Ыкьюи тэ джащ фэдэу тыкълъэгъуа?

– Хэта Ащ Ыкьюу зыфапIорэр?

– Исусыр ары.

– Зиусханэу Исус Христосми? Телъэгъу адэ. ДжыкIо, Тхьэм шIу уелъэгъу!

Мартын цIыкIу шъофым ежъагъэу егупшысэщтыгъэ игъогу тетэу. Ащ кышIошIыщтыгъэ имызакъоу, Исусыр, Тхьэм Ыкью ежъым игъусэу. „Ар мокIэ, сашъхагъкIэ щыI, сэ мыщ, ычIэгъкIэ сыщыI“, – зэриIожъыщтыгъэ Мартын цIыкIу.

ЫкIи а мафэм кыщегъэжъагъэу къемыдэлурэ мэлхэм ар яхъоныжъыщтыгъэп: Исус Христосым ар елъэгъумэ, ащыгъум ихъонэгъо гущыIэхэри Ащ зэхихынхэ ылъэкIыщтыба.

Джауцтэу тхьэмэфэ псэу тешIагъ. Мартын цIыкIу ыгукIэ псынкIэу, гушIуагъо горэми зэлъиыгъэу щытыгъ. Шэмбэтым Iэхъогъур чылэм кыфыжъызэ, чылысым чIэт одыджынышхом итеомакъэ зэхихыгъэ. А мэфэкI теомакъэм кIэир зэкIэ зэлъигъаджэщтыгъ.

„Одыджын теомакъэм цIыфхэм агу къегъэкIыжъы неущ зэрэтхъаумафэр, – егупшысэщтыгъэ Мартын цIыкIу. – Неущ цIыфхэр чылысым кIоцтых. Ары шъхаекIэ, сыда ащ цIыфхэм щашIэрэр?“

Мартын цIыкIу ежъым кыгъэшIагъэм джыри чылысым чIэхъэгъагъэп.

Къуаджэм ипашэ ишъхьэгъусэ агъэтЫлгы зэхъум чылыс щагум, сэдэкъэхэдзыхэм ягъусэу чэум кІэлгырысыгъ. Шъыпкъэ, а чЫпІэм щысэуи ащ зэхихыщтыгъ чылысым дин оредхэр кызырэщаІоцтыгъэр ыкІи органом ымакъэ. Дин пащэм Тхьэм икъэбарышоу къафиІуатэрэм щыщ гущыІэхэри зэхихыщтыгъэх, ау щагум дэтэу чылыс кІоцІым къыщаІорэ гущыІэхэр зыфэдэр, шъыпкъэ, ащ къыгурыІон ылъэкІынэу щытыгъэп. Къуаджэм ипашэ ишъхьэгъусэ псаузэ, кІымафэм чылысым кІомэ шІоигъоу ащ риІо-гъагъ, ау бзыльфыгъэм ар къыфидагъэп:

– Сыда ащ о чІэпшІыхъащтыр? ЕджакІи тхакІи о пшІэрэп, щыгъын тэрэзи уиІэп. Ощ фэдэу ащ кІохэрэм цІыфхэр агъэохъух ныІэп.

Гъэмафэм шъэожъыем зы мэфэ гъэпсэф гори къыфыдафэщтыгъэп, Іэхъогум ыуж ренэу итыгъ. Джарэуцтэу ар зэгорэми чылысым кІон ылъэкІы-гъагъэп.

„Сыда цІыфхэр чылысым зыкІакІохэрэр? Тхьэм ахэр ащ щыдэгущыІэха, хьаумэ Арырэ Исусымрэ щатэгущыІэха? Енэгуягъо, арэуцтэу ащ щашІыкІэ, етІани сэ ащ сагъакІорэп“.

А мафэм Мартын цІыкІу пчыхъэшъхъашхэ ышІын-кІэ фэягъэп, ары пакІошъ, Бундаш шъэожъыем ылъакъохэм закъырицэкІыщтыгъэ нахъ мышІэми, ащи ар ыгъэгупсэфын ылъэкІыгъэп.

ГухэкІ зэщыгъом шъэожъыем ыгу зэлыштагъэ, арыти ащ шІоигъо хъугъэ мэзым чъэнэу, чыжъэу-чыжъэу мы чЫпІэм ІукІынэу е янэу щымыІэжъым икъэ кІомэ шІоигъоу. Джы мары ар ащ ыдэжъ, икъэ къэкІуагъ. Бэрэ къыхэкІыщтыгъ ащ ыдэжъ къакІомэ, къэгъагъэхэр кызыдихьыхэу. Охътабэрэ янэ икъэ ар кІэлгырысыщтыгъ ыкІи егупшысэщтыгъ: „Тыдэ кІуагъа сянэ? Адэ ащ щыІэкІэшІу щыриІа?“

Непэ шъэожъыем къэгъагъэхэр кызыдихьыгъа-

гъэхэп, къэм къыщыкІыщтыгъэ къэгъагъэхэр ежым ынэпсыхэмкІэ ыгъэшъугъагъэх.

– А сянэ кІас, ори Тхъэм ыдэжъ узэрэщыІэзэ, сэщ фэдэу, унэнчъэу узэрэщытым пае, чылысым учІагъахъэрэба? Ей, сянэ насыпынчъ!

Шъэожъием пэмычыжъэу хъэдэгъэтІылтым бэн щитІыщтыгъ. Ащ зэхихыгъэ шъэожъием игы макъэ ыкІи Мартын цІыкІу ышІэжыгъэти, ащ къыкІэлырыхъагъ.

– Огъа, Мартын цІыкІу? Сыда къыохъулІагъэр? – къеупчІыгъ ар ыгу къегъоу.

Шъэожъием игукъанэ къыІотагъ, ау хъэдэгъэтІылтым ар къыгурыІуагъэп. А хъэдэгъэтІылтыр тхъаумафэ къэс чылысым кІощтыгъэ ыкІи Тхъэм Ыкъоу Исус Христосым ехылІагъэу бэу ащ зэхихыщтыгъэ нахъ мышІэми, ежыр Тхъэм зыпарэкІи егупшысэу къыхэкІыгъэп.

– Умыгъ, – риІуагъ ащ шъэожъием. – Шъыпкъэ дэдэмкІэ гурыІогъуай мырэуцтэу о еджэкІэ-тхакІэ умышІэу укъызэрагъэнагъэр. Ау о къызыфапІорэр шъыпкъэп. О зэрэкъуаджэу уриІахъу нахъкІэ, унэ зымыІэ къэкІухъакІоу ущытэп. Адрэ шъэожъиехэм афэдэ къабзэу ори икъу шъыпкъэу фитныгъэ уиІ чылысым дин орэд къыщызыІохэрэм уахэтынэу ыкІи хэти ахэмэ уахимыгъэтын ылъэкІыщтэп.

– Татэ, щыгъын тэрэз сэ сиІэпи!

– Шъыпкъэ, гъэмэфэ мафэм о чылысым укІон плъэкІыщтэп Іэхъогъур гум къиунэу, ау бжыхъэм – Іофыр фэшъхъаф. Къоджэдэсхэм къэптаныкІэ пфащэфынышъ, тхъаумафэ къэс уфаемэ чылысым укІон плъэкІыщт.

– Сыда сэ ащ щысшІэн фаер? Татэ, Тхъэм пае къысфэІуат шъо чылысым щышъушІэрэм ехылІагъэу.

– Тэ ащ дин орэдхэр къыщытэІох, сишъау. О ащ

фэдэ оред кьэпIon плъэкIыщтэп сыда пIомэ о тхы-
лым укъеджэн плъэкIырэп, ау уедэIун плъэкIыщ-
тыба дин пащэм Тхьэм икьэбарэу кыыIуатэрэм.
КыIорэ гушыIэхэр кыкIэпIотыкIыжьхэзэ, ащ ури-
гъусэу тхьэлъэIу дэпшыни плъэкIыщт, иушгый кьэ-
бархэми уядэIун пIоми уфит.

– Сыд илIэужыгъуа ушгые кьэбархэр?

– Ей, о зыпари пшIахэрэпи! ОшIа, дин пащэм тэ
кыитфелуатэ тызэрэзекIon, тшIэн фаехэр.

– Адэ сэ кысшIошIыщтыгъэр Тхьэм ехыллагъэу
ащ кышгъуфилуатэу ары.

– Арыба сэри кыуасIорэр. Джырэ уахътэм тегъэ-
псыкIыгъэу ащ Тхьэм, Исус Христосым яхыллагъэу
кыитфелуатэ. Христосыр кызыхъугъэ мафэм, Зиус-
хьанэу Исусым икьэхъукIагъэр кыитфелуатэ. Пчы-
хьэм ыпэ кьифэрэ тхьамэфэм кыитфелуатэ цIыфхэм
апкыи кыкIыкIэ ащ кьиныбэ ыщэчын фаеу зэрэ-
хъугъагъэр, джуртхэм ар зэрэзекIоцIапхэгъагъэр, укI
зэрэтыралхъэгъагъэр, къащым зэрэтыраIулIэгъа-
гъэр ыкIи Ар ащ зэрэтелIыхъагъэр. Пасхэ мафэм
тедэIу зылIэгъэ нэужым ящэнэрэ мафэм Ар кыизэ-
рэхъужыгъэм ехыллагъэу кыыIуатэхэрэм. Ау, о
шъэожыер, кьэбархэр кыпфэсэIуатэх слозэ, бэнэу
стIырэри сщыгъупшэжыгъ!

– Татэ, сыолъэIу, IэпыIэгъу ськыпфэхъушт, сыо-
лъэIу джыри кысфэпIотэнэу джуртхэм Христосыр
къащым зэрэтыраIулIагъэр.

– Моу чIыгум тегъуалхъ, сэ кыюзгъэлъэгъушт ар
ахэмэ зэрашыгъэ шIыкIэр. ШIэхэр зэкIэщых зэрэ-
пфэлъэкIэу. Джы мары кьеплъ: мыхэмэ, Ащ ыльа-
кьохэмрэ ыIэхэмрэ, гъучIыIунэхэр ахаIулIэгъагъэх
ыкIи джауштэу къащым ар Ар пылэгъагъ олIэфэкIэ.

Мартын цIыкIу кызыщылъэтыгъ.

– Ары шгъхьаекIэ, Ар ащ лыузышхо кышщыхъуш-
тыгъэба! Сыда ахэмэ ащ фэдиз кьин Ащ зыкIыра-

гъэщэчыгъэр, сыда Ащ ахэмэ аришлагъэр? Бзэджэшлэ техаклоу Ар щытыгъа ыкIи ахэмэ кыиныба аригъэщэчыгъа?

– Ахэми ащыщ горэми Ащ егъашлэми мыхъун ришлагъэп. Зы гущылэ дэй горэ Ащ ыжэ кыдэкIыгъэу хэти зэхихыгъэп. Шу щэхъу Ащ цIыфхэм афишлэщтыгъэп. Чыплэ чыжьэхэм къарыкIыхэти, Ащ ыдэжь цIыфхэр къаклощтыгъэх. Сымаджэхэр ахэмэ кызыдащэщтыгъэх, Ащ ахэр ыгъэхъужьыщтыгъэх. Ащ фэшъхъафэуи Ащ зэрэщылэнхэ ыкIи Тхэм зэрэфэлэжьэнхэ фае шыкIэм цIыфхэр фигъасэщтыгъэх. Ахэмэ Ар зыкIаукIыгъэр шыпкъэр къафаIуатэу зэхахынкIэ фэягъэхэпти ары.

– Ей-ей, сыдэу ахэр емыкIу шыпкъэу зекIуагъэха!

– Ары шыпкъ, ахэр емыкIоу зекIуагъэх. Iахъом фэдэу Ар цIыфхэм ахэтыгъ. О уилэхъогъу зэрэзапщэрэм фэдэ къабзэу Ащи, Тхэм и Гущылэ кызыэриIорэм тетэу, цIыфхэр щылэныгъэм игъогу тэрэрищэщтыгъэх. Ау щытми, цIыфхэм Ар аукIыгъ.

ХъэдэгъэтIылгым Христосым ехыллагъэу кыIуатэрэр кыухыгъ, ащ нахыбэ кыIотэн ылъэкIынэу щытыгъэп. Лыуз зэщыгъом ыгу зэлъиубытыгъагъэ. Хъатырышхо кыфэзышлэгъэ ныбджэгъушIоу щыгъупшэжьыгъапэм игугъу кыфашIи, ыгу къагъэкIыжьыгъэм фэдагъ. Ятэ кыфигъэнэгъэгъэ Библиер зэрэпсаоу зэгорэм ащ ыджыгъагъ. Еджаплэм чIэсы зэхъум, Библием кыщилотэрэ къэбархэр ащ зэригъэшIэгъагъэх. Ахэмэ афашъхъафэуи ар чылысым кIощтыгъ ыкIи Христосым ехыллагъэу чыристаным ышIэн фаер зэкIэ ышIэщтыгъ, ау зэгорэми ар Ащ егупшысэу кыыхэкIыгъэп... Хэгъэгоу ошъогум щылэр ащ зэрэщытэу щыгъупшэгъагъ ыкIи джы Мартын цIыкIу ар ыгу кыгъэкIыжьыгъ.

Бэныр тIыгъахэ зэхъум, шъхъадж ежэ игъогукIэ ащ кыIукIыжьыгъ. А чэщым Мартын цIыкIу чы-

ягъэп: ащ ынапІэхэр зэтырилъхъанхэ ылъэкІыгъэп.

Зэпымыоу ар Христосым, Ащ ыгу ихъалэлыгъэ ягупшысэщтыгъ: „Ар Тхъэм Ыкъоу щыт, арышъ, Ар Тхъэм къыгъэкІуагъэу щытыгъ. Тхъэм ехьылІагъэу зыпари зымышІэщтыгъэхэр Ащ ыгъасэщтыгъэх. Ар ІээкІо цІэрыІоу щытыгъ ыкІи Іээгъу уцыхэм амалшхоу ахэлтыр къызыфагъэфедэным цІыфхэр фигъесагъэх. Ятэ Іофэу ышІэрэр зэкІэ зыфэдэр Ащ ешІэ ыкІи цІыфхэр егъэхъужьых. Ау сыдэу тхъамыкІэгъошхуа цІыфхэм Ар зэраукІыгъэр!“

Мартын цІыкІу чъыем хильашъоу ригъэжъагъ.

А охътэ дэдэм тефэу чылыс одыджыныр къытеуагъ, къэтэдджыгъэн ыкІи Іэхъогъур губгъом игъэзыхъэгъэн фэягъэ. „ЦІыфхэр чылысым кІоцтых Тхъэм ыкІи Христосым яхьылІэгъэ къэбарэу къафалотэщтхэм ядэІунхэу, сэ мэзым сыкІон фаеу сипшъэрыль ыкІи джащ къыхэкІэу зыпари зэхэсхын слъэкІыщтэп. Адэ ащыгъум сыда сэ сызыфыщыІэр? Сышъхъэ-закъоу! Тхъэри симыгъусэу!“

МэкъумэщышІэ бзылъфыгъэхэм гу лъатагъ Мартын цІыкІу ынэгу чэфынчъэу зэрэгъыгъэр къызыкІэщыщтыгъэм. Зыгорэ къыщышІыгъэмэ аІуи, ахэр шъэожъыем еупчІыгъэх, ау Мартын цІыкІу зи къафиІуагъэп.

А мафэм Мартын цІыкІу Іэхъогъур мэзым дэжыфыгъэп. Брецовэ кІорэ гъогур зыблэкІырэ псыхъожъые Іушъом щыхъунхэу кыІуигъэнагъ. Хъалыгъу такъырэу къызыдиштагъэри ышхыжъын ылъэкІыгъэп ыкІи ар ихъэу Бундашрэ шІу ылъэгъурэ шъынэ цІыкІоу Берушкэрэ афигощи аригъэшхыгъ. А такъикъым шъэожъыем гу лъитагъ зыгорэ къызэрэкІэлъырыхъэрэм. Къэлэ щыгъынхэр зыщыгъ кІэлэ ныбжыкІэу ар къычІэкІыгъ. Зы ІэмкІэ щамсый ыІыгъыгъ, гъогум зыдаштэрэ Іалъмэкъыр ытаме едзэкІыгъагъ.

– Уимафэ шІу, Іэхъо цІыкІу! Мы гъогум сытетэу

сыкIомэ, Рашовэ к'уаджэм сынэсыщта? – к'емыкIо-
лIапэу, чыж'эу щытэу ар мэк'э Iэтыг'экIэ ш'эо-
ж'ыем к'еупчIыг'.

Мартын цIыкIу ипаIо зыщихи, джэуап риты-
ж'ыг':

– Ары, унэсын пл'экIышт а г'югум утетэу укIомэ,
ау псынэпк'ыым рекIокIырэ г'югум утемыкI, сыда
пIомэ тIэкIукIэ ул'ыкIуатэмэ, г'югур тIоу зэхэкIэу
урих'ылIэшт.

Г'югурыкIор ш'эо-ж'ыем к'ыIугушIуаг'. Iэх'о
цIыкIоу тыг'эм ыльцIэг'э нэгу дахэ ыкIи нэк'эрэ
инхэр зиIэр ащ ыгу рих'ыг'.

– Зэщыг'эоба оркIэ мыщ уизак'эу уIусыныр? –
к'ыфэнэгуихыг'эу ар к'еупчIыг'.

– Тх'аумэфэ мафэхэр ары сэрыкIэ зэщыг'э
зыщых'урэр, сыда пIомэ зэкIэри чылысым макIох, сэ
Iэх'ог'ур зг'эх'ун фаеу сипш'эрыль.

– Ащ фэдизэу ар гухэкIы умышIы: щыI цIыфыбэ-
хэр а мафэм зыпари Iоф амышIэу, ау чылысым мы-
кIохэу.

– О тыдэ укIорэ адэ?

– Джыдэдэм Рашовэ к'уаджэм сэкIо, ащ сыдэ-
кIыж'ымэ, хэг'эгум к'ыщыскIух'ащт.

– Сыда о к'ызыкIэпкIух'ан фаер?

– Зэрифэш'уашэм тетэу сэ цIыфхэр зэзг'эшIэнхэ,
ящыIэкIэ-псэукIэ нэIуасэ зыфэсшIын фае, нэужым
ахэр зг'эсэнхэ сл'экIыным пае. Сэ дин пащэу сы-
х'ушт. Тх'эм ихэбзэ шапх'эхэм цIыфхэр афэзг'э-
сэщтых.

– Зэрэх'урэмкIэ, о цIыфхэм, шIош'х'уныг'эм
иг'югу теуцонхэу агурыбг'эIошт? – гушIом зэл'иш-
таг'эу мэк'э Iэтыг'экIэ к'ыIуаг' Мартын цIыкIу. –
Тх'эм, Христосым ях'ылIаг'эу о бэу к'ыпфаIуатэкIэ
енэгуяг'э, арба? Ащ ех'ылIаг'эу зэкIэри ошIэнкIи
х'ун, арба? Сэ ег'ашIэми шIош'х'уныг'эм иг'югу

ехылаагъэу цыфхэм къафалуатэу зэхэсхыгъэп. Сьольэу джыдэдэм ащ ехылаагъэу зыгорэм себгъэдэунэу! Ащ пае лъэшэу сыпфэрэзэщт!

– Дэгъуба армэ! Ау ыпэрапшлэу о кысфэлуат Христосым ехылаагъэу пшлэрэ щылэмэ.

Бзылъфыгъэмрэ хъэдэгъэтлылымрэ ащкIэ кыфаIотагъэу ышлэрэр шъэожъыем кыIотагъ.

ГъогурыкIом зэхихырэр ыгъэшIагъоу мэкъэ IэтыгъэкIэ кылуагъ:

– ЗэрэхъурэмкIэ, о Тхъэми Христосыми яхылаагъэу зыгори пшлэрэп! Сыдэуцтэу шIошъхъуныгъэм игъогу ехылаагъэу о кыпфэIотэщта, Христосым зыфигъасэхэрэр озгъэшIэщта дин Iофым зыпари хэмышIыкIырэмэ?

Мыщ дэжъым чэмиту къаигъэ зэфэхъугъэу зэтыргухэзэ абжъакъохэр зэрынагъэхэти, ахэр зэпщыжъынхэу Мартын цыкIу ячъэлаагъ. Кыизегъэзэжъым ылъэгъугъ гъогурыкIо кIалэр пхъэ такъэм тесэу тхыль горэм еджэу. Шъэожъыер ащ ыпашъхъэ итIысхъагъ ыкIи шIошъхъуныгъэм игъогу ехылаагъэу кыфаIотэщтым ежэу ыкIи ышлуабэ дашлэу щысыгъ.

– Къеплъ, мы тхылым зэреджэхэрэр Къэбарышлу, – кылуатэу кыыригъэжъагъ гъогурыкIом. – Ар зэхылаагъэр ти Зиусханэу Исус Христосыр ары. Мы тхылым итхагъ зэкIэ Исус Христосым ышIэщтыгъэхэр, Ащ зыфигъасэщтыгъэхэр.

– Адэ мы тхылым кыщцелуата Исус Христосым кьинэу рагъэльэгъугъэм ехылаагъэу?

– Кыщцелуатэ тхылым ыкIэ дэжъ.

– Кысфеджэба сэ!

ГъогурыкIом а гущылэхэр ыгу рихыгъэх. Тхъаумэфэ мыщ фэдэ пчэдыжъ шIагъом къэбарышлум къеджэмэ, ежыркIи гъэшIэгъоныщтэу, ыпэкIэ емыджагъэу ащ кышIошыгъ. Арыти, кыыригъажъи ар шъэ-

ожыем кыфеджагъ Исус Христосыр Гефсимание чыгхатэм дэтэу Тхьэм зэрелъэуштыгъэм, Ащ кылыкЮхи зэраубытыгъэм, Иудэм ащ ипыйхэм кызыраІекІигъэхьагъэм, Ар зэрэращэжьэгъагъэм, зекІэми Ар гум кызыэрэранэгъагъэм, дин пэщэшхо жъалымэ нэшІошІыхэр Ар укІыгъэнэу кызыэрэкІэдаощтыгъэхэм, Ащ утын гъушьэкІэ зэреощтыгъэхэм ыкІи емыкІу зекІуакІэхэр зэрэдызэрахъэщтыгъэхэм яхьылІагъэу. ЕтІанэ Ар Пилат дэжь ащагъ. Іэташъхъэ пщы Пилат ыдэжь кыращыжьи, пщы Ирод дэжь ащэгъагъ. Зыпари зэримылажьэр зэришІээ, Пилат Ащ укІ тырилъхьагъ. Мыскъарэ ашІызэ ыкІи дэхъащыххээ, дзекІолІхэм Ащ щыгъын кІэнэкІалъэ щалъэгъагъ ыкІи ышъхъэ панэм хэшІыкІыгъэ паІо щалъэгъагъ. Ащ ынэгу лъыр къечъэхьщтыгъ, пшІэжьын умылъэкІынэу кьинэу кІэхэкІырэм кыыхэкІэу Ар ынэгукІэ зэхъокІыгъэ хъугъагъэ. Ащ фэдиз кьин зырагъэлъэгъухэ нэужым Ар Голгофэ Іуашъхъэм дащэягъ. Гъэретынчъэ зэрэхъугъагъэм кыыхэкІэу Ащ Ежьым икъащ ыхьын ылъэкІынэу щытыгъэп. Джащыгъум Ащ икъащ ыхьынэу Киринае къуаджэм щыщ Симон ытамэ тыралъхъэгъагъ. ЗекІэ ахэр ухыгъэ зэрэхъугъэр къащым зэрэтыраІулІэгъагъэр ары. Кьиньшхоу Ащ ылъэгъуштыгъэр зэпыуштыгъэп. Лъыр кызыэрычъыштыгъэ иуІагъэхэр тыгъэм ыстыштыгъэх. Ар лъэшэу псыфалІэ лІэщтыгъ, етІани псым ычІыпІэкІэ Ащ сэнэпс шІоІугъэ ешъонэу ратыштыгъэ. Джауштыгъу Ар сыхъатищым кыкІоцІ къащым пылъэгъагъ, ащ фэдиз уахътэм кьин езыгъэлъэгъуштыгъэхэм Ар Тхьэм афелъэуштыгъэ. Къащым дэжь щытыгъ зыпари зэхэзымышІыкІыжь хъугъэгъэ янэ. Ар ыгъэгупсэфыным пае Ащ гушыІэхэр кыфигъотыштыгъ. ЫшІагъэм фыкІэгъожьыгъэ хъункІа-кІор Ар уашъом щыІэ Тхьэм Итетыгъошхо ыщагъ. Аужьыпкъэм, Ащ кьинэу ылъэгъуштыгъэхэр фэмы-

щыІэжьёу зыщыхууным дэжь ащ пае кѡамыгѡанёу купёу щытыгѡэр Ащ зэрэкіѡнакІэщтыгѡэр зэщызэпимыгѡёущтыгѡэм дэжь мэкѡэ ІэтыгѡэкІэ Ащ кѡыІуагѡ: „О си Тхѡэ, о си Тхѡэ! Сыд пае О гум сѡкѡыунагѡ?“ Джар кѡыІуи, ащ дэжьым ышѡхѡэ кѡефѡхи, ыпсэ ытыгѡ.

Ащ пыдзагѡёу гѡогурыкІор шѡэожѡыем кѡыфеджагѡ Аримафей щыщ Юсыфрѡ Никодимрѡ Исусым ихѡадэ кѡёунёу зэрэкіѡальхѡагѡэр ыкІи Ар зыкіѡальхѡэгѡэ гѡочІэгѡым ичІѡхѡапІэ мыжѡошхо зэрэІуальхѡэгѡагѡэр. Игѡогу рыкІохэрэм Исусым ихѡадэ атыгѡуным тещыныхѡэхэзэ, джуртхэм кѡёунэм ичІѡхѡапІэ дэжь кѡэрэгѡулхэр Іуагѡёуцогѡагѡэх.

Ащ нахѡыбѡэ гѡогурыкІор тхылѡым кѡеджэн ылѡэкіѡыгѡэп, сыда піѡмэ Мартын цѡыкІум ынэгукІэ егѡэзыхыгѡёу чІыгум тегѡольхѡагѡёу ымакѡэ Іэтыгѡёу гѡёу кѡыригѡэжѡагѡ. Ежѡыри кѡэгѡэнэжѡыгѡэным пае Тхѡэм Ыкѡо кѡинышхо зэрищѡчыгѡэр зэкІэ ащ ыпкѡышѡолкІэ зэхишІэщтыгѡэ. Шѡэожѡыем еплѡызэ, ежѡ гѡогурыкІори гѡымэ шІѡигѡоу хѡугѡагѡэ.

КѡэгѡэнэжѡакІѡм кѡинёу рагѡэлѡэгѡугѡэхэм яхылагѡёу ар бэрэ тхылѡхэм яджагѡ арытхагѡэхэм, арёу зэрэщытзэ, зегорѡми ащ ышѡхѡэ кѡихѡагѡэп ежѡыр шѡыпкѡэм ипсэкІѡдшІагѡэхэм афыкІэгѡожѡынёу. Христосым кѡин зэрэрагѡэлѡэгѡугѡэм ежѡ илажѡи хэлѡыба. ТІэкІу тешІагѡёу ащ джыри тхылѡым кѡеджёу ригѡэжѡэжѡыгѡ шѡэожѡыер ыгѡэгупсѡфыжѡыным пае...

ЗэбгѡодэкІыжѡыхэ зэхѡум, дин пащѡ хѡуцтым Мартын цѡыкІум кѡыриІуагѡ:

– О уеджэн плѡэкІёу ущытыгѡэмэ, КѡэбарышІур шІухѡафтынёу кѡыостыщтыгѡэ.

А гущыІѡхэм Мартын цѡыкІум ыгу лѡэшёу кѡагѡэбырысырыгѡ. БэшІагѡэба ар ащ еджэмэ зышІѡигѡагѡэр ыкІи мыщ дэжьым ар лѡэгонджѡмышѡ-

хьэкIэ етIысэхи, ыIэхэр ошъогум ыльэныккъокIэ ыIэ-
тыхи, Тхьэм елгэIоу ригъэжыагъ:

– О Зиусхъан, ошIэба О еджэкIэ-тхакIэ сэ зэрэ-
сымышIэрэр! Сэ еджакIэм сыфагъэсагъэп, еджапIэм
сэ саштэщтэп: иныщэ сыхъугъах. СьолъэIу О, Зиус-
хъан, еджакIэ-тхакIэм сыфэзыгъэсэн зыльэкIыщт
цIыфышIу кыисфэбгъэкIонэу. Сыд фэдэу лъэшэу
сыфая О кыюхьылIагъэр зэкIэ зэзгъэшIэнэу!

Мартын цIыкIу ицыхъэ пытэ телъыгъ Зиусхъаным
ежъым илгэIу зэрэзэхихыгъэм ыкIи уахътэ тыримы-
гъашIэу ар кыизэрэфигъэцэкIэщтым. Ау илгэIу кы-
зыфагъэцэкIэщт пIалгъэр шъэожъыем ышIэщтыгъэп.
Ащ ицыхъэ телъыгъ ныIэп ыкIи джащ пае ыгукIэ
гушIуагъо горэ зэхисшIэщтыгъэ. „Сэри зы уахътэ го-
рэм Зиусхъанэу Исус Христосым и КъэбарышIу
седжэу хъуцт. Зэгорэм нэмыIэми седжэщт!“

Мэфэку пчыхъэм Мартын цIыкIу ядэжъ кыизэ-
кIожъым, къэрэгъулым ишъхъэгъусэ чэтыжъыехэр
зэрагъэтIысхъэхэрэ чыматэу фишIыгъэр фикхы-
жыыгъ. Ащ ыдэжъ исыгъэхэ нэмыкI бзыльфыгъэхэм
къаIуатэщтыгъэ Брецовэ щыщ шъузабэ горэ зэрэ-
лIагъэр. ЗэкIэми агу егъуцтыгъэ ащ ишъэожъыеу
Яшкэ изакъоу кыизэрэнагъэм пае ыкIи ащ къазыхэр
ыгъэхъунхэу а бзыльфыгъэхэм ащыщ зэрищэлIэ-
жъын зэрэфаем рыгущыIэщтыгъэх. Армырмэ, шъэо-
жъые цIыкIур сэдэкъэхэдзэу ежъэн фаеу хъуцт.

Мартын цIыкIу шъэожъые цIыкIум ыгу егъугъ.
Ежъым къехъулIэгъэ шыпккъэр арыба адрэми кы-
пыщылъыр: сэдэкъэхэдзэу ежъэнэу е къазыхэр цIыф-
хэм афигъэхъунэу ыкIи джауцтэу зэгорэм еджапIэм
щызэригъэгъотыгъэгъэ шIэныгъэ тIэкIур щыгъу-
пшэжыпэнэу! „Ари сэщ фэдэ къабзэу емыджэгъэ-
мыгъэсагъэу къэнэщт“, – нэшхъэу егупшысагъ Мар-
тын цIыкIу.

Яшкэ зэрегупшысэщтыгъэм ащ гупсэф кыри-

тыщтыгъэп. ЫкИи мафэ горэм щыгъын къабзэу иIэр зэкIэ зыщилъи, къуаджэм ипащэ ыдэжъ кIуагъэ. А лIым ишъхъэгъусэ цагум дэтыгъ. Мартын цIыкIу зэрелъэгъоу къекууагъ:

– Сыдэу зыбгъэкIэрэкIагъа, Мартын цIыкIу? Къы- зэрэпщэрэмкIэ макъэ къытэбгъэIунэу укъэкIуагъа тадэжъ?

– Хъау, нанэ, къуаджэм ипащэ Iоф дысиIэу ыдэжъ сыкъэкIуагъ. Иса ар?

– Сыд фэдэ Iофа о ащ дыуиIэн плъэкIыщтыр? Юра, – еджагъ ар пщэрыхъапIэм ис илIы, – моу къа- кIо! Мартын цIыкIу къыпфаеу уадэжъ къэкIуагъ.

Къуаджэм ипащэ Мартын цIыкIу унэм ригъэблэ- гъагъ.

– Къеблагъ, Мартын цIыкIу, къэтIыс. Сыд джы къэбар дэгъоу къысфэпIотэщтыр?

– Яшкэ шъузэрэдэзекIоццтыр зэзгъашIэмэ сшIои- гъоу уадэжъ сыкъэкIуагъ.

– Ары Iоль о узыгъэгу мэкIырэр! – ыгъэшIэгъуагъ къуаджэм ипащэ зэхихырэр.

– УнаIэ тебгъэтынэу тэ ар къыоттыщт, – къыдэ- хъащхызэ, къыриIуагъ ащ шъэожъыем. – АщкIэ о шIу къыфэпшIэжъыщт къуаджэу узыIыгъым.

ЫтхъакIумэ пакIэхэм анэсыжъэу Мартын цIыкIу укIытэм ишIуагъэкIэ плыжъы къэхъугъ.

– КъэпшIагъ о, татэ, джар сигухэлъэу ары сэ уа- дэжъ сыкъызыкIэкIуагъэр. Яшкэ къысэшъутынэу сыкъыюллъэIумэ сшIоиIгъу. СыюллъэIу, сэдэкъэхэдзэу ар хэшъумытIупщыхъ е икъазыхэр ыгъэхъунхэу уна- гъо горэми ешъумыт, ащ сынаIэ тезгъэтынэу сэ пшъэрылъ къысфэшъушI!

Къуаджэм ипащэ ишъхъэгъусэ Iофыр зыфэгъэ- хъыгъэр къызыгурэIом, лъэшэу къэгубжыгъ:

– Шъэожъые дел! IэхъуитIу тIыгъынэу ары ар зы- фаер! Олъэгъуа ар зыфэдэр, IэпыIэгъу иIэнэу фэягъ!

– Хьау, сэ сыкызыкIэлъэIурэр нэмыкI шыпкъ, – зыкыухыижыщтыгъ Мартын цIыкIу. – Сэ ахъщэ тIэкIу зэIузгъэкIагъэ чыматэхэмрэ пхъэнкIыпхъэхэмрэ сшIыхэмэ сщэхэзэ ыкIи джыри къэзгъэхъэнэу сыщэгугъы. ЕтIани сицыхъэ тель Тхъэм тшхын горэ зэрэтигъэгъотыщтым ыкIи тэ гум тыкыызэрэrimы-нэщтым.

Къуаджэм ипащэрэ ишъхъэгъусэрэ Мартын цIыкIу кIагъэгъожьынэу зэрэпылбыгъэхэм зи кыкIыгъэп. ЫпэкIэ кыиныгъоу кыкIыпхъэ ылъэкIыщтхэр шъэожьыем кыфаIуатэщтыгъэх, гъаблэм ыгъэлIэщтхэуи раIуагъ, ау сьдэу зызашIи агъэдэIон алъэкIыгъэп. Мартын цIыкIу илъэIу зэблихъугъэп ыкIи ар кыфагъэцэкIэнэу ариIощтыгъ. Шъэожьыем икыаигъагъэ аужыпкъэм къуаджэм ипащэ ыгъэгубжыгъ ыкIи ыпэ рапшIэ дэгъоу зигъэчыекIыпхъэу кыыриIуи, шъэожьыер иунэ кыырифыгъ.

Мартын цIыкIу Яшкэ ьдэжъ ыщэжъымэ шIоигъоу кыызэрэкIэлъэIурэм икыэбар псынкIэу къуаджэм щызэлыашIагъ. Бзыльфыгъэхэм шъэожьыем изекIуакIэ емыкIоу алъытэщтыгъэ, ар шъхъаубатэу аIощтыгъэ ыкIи зэрэуIушыжыгъэх делагъэр ышъхъэ рагъэкIыным пае нахъ макIэу хъалыгъу ащ ратызэ ашIынэу. ЗышIошIыжыщцэ хъугъэ ар!

Ары шъхъаекIэ, ахэмэ ащкIэ зыгорэ къадэхъун алъэкIыныгъа? Мартын цIыкIу нахъыпэрэм фэдэ къабзэу къуаджэм ипащэ ьдэжъ кIощтыгъэ ыкIи а зылъэIу закъомкIэ елъэIущтыгъ. Сьдэу хъугъэми, ащ илъэIу кызыфаригъэшIагъ. Яшкэ ащ кыыратыгъ.

Мартын цIыкIу а мафэм сьд фэдизэу насыпышIоу зилъытэжыщтыгъа? Ежъым кыыгъэшIагъэм ащ фэдэу насыпышIоу зилъытэжыгъэп. ХъэдэгъэтIылтым ишъхъэгъусэ ьдэжъ кIуи, Мартын цIыкIу ащ курэжъые кыIихыгъ ыкIи ар зьдиIыгъэу Яшкэ лыкIуагъ. Янэу щымыIэжъым ишъэо цIыкIу мылъкоу

зэкIэ кыыфигъэнагъэр: пIэтэхъохэр, чIэгъчIэлъ шыгъынхэр зыдэлъ пхъуантэр, чыхIэнышху, пхъэнтIэкIу шъхъакор, Iанэр ыкIи хъэуарзэм хэшIыкIыгъэ пхъэнтIэкIур – зэкIэ ахэр къоджэ хасэм ыщэхи, ахъщэу ахэмэ къакIэкIуагъэр бзылъфыгъэ насыпынчъэу дунаем ехыжыгъэм игъэтIылыын пIэуагъэхъагъ. Шъыпкъэ, хъадэгъэ ужым джыри гульденипшI къэнэгъагъ, ау къоджэ хасэм рихъухъагъ ар щигъэлъы-нэу: шъэожъыем зыкыиIэтымэ, ащ иегъэдженкIэ къашъхъапэжыын.

Унэжъ цIыкIоу охътэ гъэнэфагъэкIэ Яшкэ зэрагъэсыщтыгъэм дэжъ бзылъфыгъэхэр кыыщызэрэу-гъоигъэх. Курэжъыер зыдиIыгъэу къэкIогъэ Мартын цIыкIу залъэгъум, ахэмэ ащыщхэр къэээрэгъэшхы-гъэх. Адрэхэм къаIощтыгъ:

– Ей, тхъамыкIэ цIыкIу! НэбгыритIуми зэфэдэ шы-IакI яIэ хъугъэр! Адэ сыдэу пшIыщта, арэушцтэу хъу-гъэмэ, насыпынчъагъэмкIэ зэныбджэгъу шъузэфэхъу!

Бзылъфыгъэхэр Мартын цIыкIу къекIолIагъэх ыкIи икурэжъые кыыралъхъагъэх Яшкэ ищыгъын чIэгъчIэлъхэр, пIэтэхъохэр ыкIи ищыгъын кIылу-телъхэр зыдэлъ пхъонтэжъыер. ПсынкIэу чыхIэным-рэ шъхъэнтэ цIыкIуитIурэ кыыфызэкIоцIапхэхи, ахэ-ри а курэжъыем къырагъэкIугъэх. ЕтIанэ ахэмэ афэшъхъафэу нэмыкIырэ унэгъо IапIэхэри кыыкыо-кIыгъэх, шхын горэхэри унэжъ цIыкIум къырагъо-тагъ: морковк, бжыныны ыкIи къэртоп аIоу – жары Аннэ зэлIэ нэужым зэкIэ кыыкIэныгъагъэр.

ШъэожъыитIури курэжъыем кIэуцохи, къоджэ урамым кыытехъагъэх.

– Яшкэ, „уитатэ“ ыIорэм ублэмыкIэу едэIу! – аIозэ къадэхъащхыхэу къакIэлъыкуощтыгъэх бзылъфыгъэ ныбжыыкIэхэм ащыщхэр.

Гъогум тетыфэхэкIэ шъэожъыехэм зы гущыIи зэраIуагъэп. ЗычIэсыщтхэ унэжъ цIыкIум кыызэсы-

хэр ары ныIэп нэбгыритIур зызэIуплъягъэхэр. Яшкэ фэмыщыIэу кыIуиути къэгъыгъ ыкIи Мартын цIыкIу джащ фэдэ къабзэу ащ дэгъэу кыыригъэжъагъ.

– Умыгъ, Яшкэ, – еушъыищтыгъ ащ Мартын цIыкIу, ежъыми ынэпсыхэр къечъыхэзэ. – Зыми ущымыщын, дэгъоу тызэдыщыIэн тлэкIыщт. ШIу тызэрэ-льэгъущт.

Яшкэ игъын зэпигъэужъыгъэ. Шъэожъыехэм курэжъыем илъягъэхэр кыырахыхи, яунэ цIыкIу рахъагъэх. Курэжъыер хъэдэгъэтIылым ишъхъэгъусэ фащэжъыгъ. Ишъхъэгъусэ римыгъэлъэгъоу лIым хъалыгъу тыкыырышхо шъэожъыехэм къафыгуибзыкIыгъ. Шъхъэгъусэми илIы римыгъэлъэгъоу шхын зэфэшъхъафхэр кIоцIылхэу хъэдэн зэкIоцIыщыхъагъэ горэ Яшкэ ыблыгу кыычIилхъагъ.

Ядэжъ кыызэкIожъыхэм, шъэожъыехэм шIоу загъэшхэкIыгъ. Пчыхъэ къэхъуштыгъэ. Мартын цIыкIу пIэр ыгъэхъазырыжъэу ригъэжъагъ. Яшкэ пхъонтэжъыер кыызэтырихыгъ. Къоджэ бзыльфыгъэхэм ащ кыыдалхъэгъагъэх пIэтехъо ыкIи Iанэ техъо – янэу щымыIэжъым кыыкIэныгъэхэу. Шъэожъыехэм пIэтехъор пIэм рагъэкIугъ, Iанэ техъор Iанэм тырахъагъ.

– Мыщ тхылхэр тетлхъэхэзэ тшIыщт, – ыIуагъ Яшкэ, Iанэм Iапэ кыыфишIызэ.

– Хъау, тхылхэр мо къоугур ары зыдэгъэтIылыгъэнхэ фаехэр. Ау сэ тхыль сиIэп, сыдкIэ ахэр сищыкIагъэха сяджэн сымылэкIырэмэ, – нэшхъэеу кыыIуагъ Мартын цIыкIу. – Джащ пае сэ садэжъ укыызэкIэсщэжъыгъэри, – ащ пыдзагъэу кыыIоштыгъ ащ, – зыгорэм уфэчырэу сэщ фэдэу укъэмынэным пае. СэшIэ джащыгъум еджапIэм щызэбгъэшIагъэри о зэрэпщыгъушэжъыщтыр. Сэ сыфай, Яшкэ, еджэныр чIэмыдзэу лыыбгъэкIотэнэу. Джащыгъум ор-орэу укъеджэн плэкIыщт Тхъэм ехылIагъэу, Тхъэм ЫкIо

тэщ пае зэрэлАагъэм ыкИи Ар джыри тэ тадэжъ,
чЫгум кыызэрэКЮщтым яхылАагъэу.

– Сэ сыкъеджэн сэлъэкЫы, – кызыщытхъужьэу
кыыуагъ Яшкэ. Лъэшэу ыгъэшЛэгъуагъ ащ Мартын
цЫкЮу фэдэ шъэожъыешхом джы кызынэсыгъэм
тхылъым къеджэн зэрымилъэкЫырэр. – Сянэ кыызэ-
сымаджэм дэжъ ащ сыкъыфеджэщтыгъ Христосыр
псаоу къэунэм кыызэрэдэкЫыжыгъагъэм ехылАа-
гъэу. Тэ тхылъ бэкАае тиАагъ.

Ар кыыЮозэ, Яшкэ ипхъонтэжъые кыызэтырихи,
ащ тхылъ зэтэпхагъэхэр кыдыхыгъэх, ахэр кыытАэ-
тагъэх ыкИи Ианэм кыытырилъхъэхэу ригъэжъагъ.
Ахэмэ ахэлъыгъэх азбукэр, зэреджэнхэ тхылъыр,
Библием щыщ къэбархэр зыдэт тхылъыкИэ дэдэр – ар
янэу щымылэжъым нэпэеплъэу кыыритыжыгъагъ.
Ащ нэужым шъэожъыем ипхъуантэ джыри кыдыхы-
гъэх дин оредхэр зыдэт тхылъ Юужур, тхэлъэлухэр
зыдэт тхылъыр ыкИи ятэжъ кыыкИэныгъэу къафэ-
нэжыгъэгъэ тхылъыжъ дэдэр – шЮощъхъуныгъэм
ехылЛэгъэ къэбархэр зыдэтыр. Аужыпкъэм шъэо-
жъыем ипхъуантэ кыдыхыгъ егугъузэ хъэдэным
кЮцИищыхъэгъэгъэ тхылъыр ыкИи зылъэгъурэр зы-
гъэшЛэгъорэ Мартын цЫкЮу гуригъаЮу кыыриуагъ:

– Тхъэм игущыЛэ тхыгъэ лъапЛэхэр – Библиер ары.

– Тхъэм ехылАагъэу дэтхагъа ащ?

– Иапэрэ тхъапэхэм къащегъэжъагъэу Тхъэр ары
нылэп ар кызытегущыЛэрэр. Ащ кыыщелуатэ Тхъэм
мэфихым кыыкЮцИ дунаер зэригъэпсыгъэр; ау Биб-
лием щыщ къэбархэр зыдэт тхылъыми джащ фэдэу
ащ ехылАагъэу кыыщелуатэ, сурэт цЫкЮухэри ащ
кЫыгъэгъужыгъэхэу.

Сурэтэу тхылъым дэтхэм яплъэу шъэожъыехэм
рагъэжъагъ. Яшкэ ары пэпчъ имэхъанэ кыыуатэщ-
тыгъ.

– Адэ зэкИэ о къэпЮатэхэрэр еджапЛэр ара зыщы-

уагъэшIагъэр? – ыгъэшIагъоу ар кIэлэцIыкIум еуп-чIыгъ.

– ЕджапIэм бэ тэ щытагъэшIагъэр. СицIыкIугъом сяни бэ кысфиуатэщтыгъэр, джыры нэмыIэмэ, сэр-сэрэу зэкIэми сяджэ.

Яшкэ тхылъым къеджэу ригъэжъагъ, шъэожъыем илъэсий нахъ ымыныбжыыгъэми, кызыэшIомынэу къеджэн ылъэкIыщтыгъэ.

Мартын цIыкIу къэчэфынчъагъ. Джыры ныIэп ац кызыгурыIуагъэр зэрэрамыгъэджагъэмкIэ, еджапIэм зэрамыгъэкIуагъэмкIэ ар зыпIужыыгъэхэр зэфэнчъэу зэрэзекIуагъэхэр. „Седжагъэу щытыгъэми, сэри Яшкэ фэдэу сыкъеджэн слъэкIэу сыхъуштгъагъэ, – егу-пшысэщтыгъэ ар. – Мы тхылъ лъэпIэ иным сэри сэр-сэрэу сыкъеджэштгъагъэ. Сыдэу дэгъуа мы тхылъыр сиунэ зэрилъыр, ары пакIошъ, ац кысфеджэн зы-лъэкIын цIыф кызыэрэздисыри!“

БэшIагъэу зэресагъэм тетэу Мартын цIыкIу ипаIо щыгъэу ядэжъ исыгъ, ау Яшкэ кышIэгъэ тхылъым ыкIышъо тетхагъэм: „Тхъэм игушыIэ тхыгъэхэр“ ыIуи кызыэреджагъэм лыпытэу Мартын цIыкIу ипаIо зыщыхыгъэ. Ац кыщегъэжъагъэу а тхылъыр зэрылъ мы унэм ар щызыщилъагъэп. Арэуштэу ац зыкIишIыщтыгъэр къуаджэм ипащэ ишъхъэгъусэ нахыжъхэм лъытэныгъэ афишIынэу ар зэригъэса-гъэр ары, Библиер армэ Iофыр зыфэгъэхьыгъэр, Тхъэм ылъэныкъокIэ кыкIыгъэу щыт а тхылъэу Тхъэм ехыллIагъэу кызыщциуатэрэм, шъэожъыем ишIошIыкIэ, икIуыкIэ лъытэныгъэ фэшIыгъэн фае.

Шъэожъыехэр лъэшэу зэфэшIухэу, агу зэфихыгъэу зэдыщыIагъэх. Чэфэу къэбар къязэрэгъэIуатэхэзэ, зым ынэ адырэр кIаплъэзэ, ахэр губгъом кыкIыжы-гъэхэу ядэжъ къэкIожыщтыгъэх. Ахэр зылъэгъурэ бзылъфыгъэхэр лъэшэу гушIощтыгъэх. Шъэожъые-хэм агу афэгъуцтыгъэ.

– Зэдэтэжъугъаштэри, – агуагъ бзыльфыгъэмэ ащы-
щхэм, – мы шъэожъыитIумэ нахьыбэу хьалыгъур,
хэтэрыкIхэр ыкIи лъэпсыхэр афэтэжъугъэхьых.

– Ащ паекIэ тэ нахь тхьамыкIэ тыхъухэнэп, –
кыыригъэхъожьыгъ ащ къуаджэм ипачэ ишъхьэгъу-
сэ, – ау ащ ишIуагъэкIэ шъэожъыехэр мыхъуми мэ-
лакIэ лIэнхэп.

Бзыльфыгъэхэм агуагъэри агъэцэкIэжьыгъ!

„ТхьамыкIэ цIыкIухэр“ – джары къуаджэм дэсхэр
зэкIэ пIоми хъунэу шъэожъыехэм зэряджэщтыгъэ-
хэр. Ау хэти гуцафэ ышIыщтыгъэп ахэмэ анахь насы-
пышIо зэкIэ зэрэкъуаджэу пштагъэми зэрэдэмысы-
гъэм.

Пчэдыжъ къэс лъэшэу игуапэу Яшкэ иныбджэгъу
цIыкIу кыыгъэушыщтыгъэ. ЕтIанэ нэбгыритIури псы-
хъожъыеу апэмычыжъэу блэчъырэм кIохэти, зыкы-
щатхьакIыщтыгъэ. Ащ нэужым ашъхьацхэр ажьыщ-
тыгъэх, зафапэщтыгъэ ыкIи Тхьэм елъэIунхэу тIы-
сыщтыгъэх. Яшкэ ымакъэ Iэтыгъэу къеджэщтыгъ
„Тятэ ЛъапI“ зыфиIорэ тхьэлъэIум, Мартын цIыкIу
Iушъашъэзэ ащ кыыIогъэ гуцыIэхэр кыыкIиIоты-
кIыжъыщтыгъэх. ЕтIанэ ахэмэ зэреджэхэрэ тхылгыр,
Библием щыщ къэбархэр зыдэт Тхылгыр, чан цIы-
кIур ыкIи чыпэхэр зэрагъэпытэрэ Iуданэхэр зэкIоцIа-
щыхьэхэти, Мартын цIыкIу Iэхъо сырынэ зыдиштэти,
мэфэ IофшIэныр агъэцэкIэнэу ежъыщтыгъэх. Бун-
даш зэрэпхыгъэ пшъэхъур Яшкэ кыытIатэщтыгъэ
ыкIи Iэхъогъур рафыжъэти, мэзым ылъэныкIокIэ
зырагъахьыщтыгъэ.

Iэхъогъур мэзым дэжъ кыызырафылIэхэрэ нэу-
жым Мартын цIыкIу, Яшкэ ыкIи Бундаш пчэдыжъы-
шхэ ашIынэу тIысыщтыгъэх. Пчэдыжъышхэ нэужым
Яшкэ Библием щыщ къэбархэм яджэнэу, етIанэ
азбукэм дэт хьарыфхэр зэригъэшIэнхэу Мартын
цIыкIу пшъэрылъ фиgъэуцуцтыгъ. Ежъыр а уахътэм

Іэхъогъум ынаІә тыригъэтынэу е матэхэмрә пхъән-кІыпхъэхэмрә зыхишІыкІыщт чыпэхәр кыриуп-кІынхәу ежъэщтыгъә. Яшкә ыгъәшІагъощтыгъ Мартын цыкІу псынкІәу еджакІә зэрэзэригъашІәрәр: Мартын цыкІу кызылуинәгъә чыпІәм кызыгъәзәжъыкІә, Яшкә инәрылгъәгу хъуштыгъә Мартын цыкІу пшъәрылгъәу фашІыгъәр зэригъәцәкІагъәр – хъарыфхәр зыфәдәдәр кышІожьынхәу зэрэзэригъәшІагъәр, ау ащи кышчымыуцоу а хъарыфхәр гушчыІәгушчыІәу зэхилъхъан ылгәкІәу зызэрәфигъәсагъәр. Загъорә Мартын цыкІу мырәуштыгъә ышІоштыгъә:

– Сә ренәу кысшІошІыщтыгъәр еджакІәм зыфәбгъәсэныр Іофыгъо мыпсынкІәу ары, ау джы сәлгъәгу ар зәщтегъәу кьодыеу зэрәщытыр. Сыдәу дәгуа цыфхәм зәрәдждәхәрә тхылгыр кыззәраугупшысыгъәр! ЕтІани ахәмә хъарыф пәпчъ сурәт цыкІу кыгуашІыхәгъ, арышъ, ахәр угу имыубытәшъуным пае уделә дәдән фае. Джы сә зәгорәм-тІогорәм сурәт цыкІум сызеплъыкІә, ащ лъыпытәу хъарыфыр зыфәдәр кыызгурәІо! Ары пакІошъ, мы тхылгымкІә тхәными зыфәбгъәсэн плгәкІыщт! Джыдәдәм есәрәгъажъәри серәплъ шылуа...

ЕтІәфыкІә зытетхәхәрә пхъәмбгъу упсыгъә такъыр горә Яшкә иІәу кычІәкІыгъ, етІәф такъыри кяагъотыгъ. Арыти, ахәр къаштәхи, Яшкә тхакІәм Мартын цыкІу фигъасәу ригъәжъагъ.

ЕджакІәрә тхакІәрә зэригъашІәу щысызә Мартын цыкІу зыкІәхъопсәу бәрә зәгупшысәу кыхәкІыщтыгъәр кымафәм ехъуләу еджакІә зэригъашІәу, ежъ-ежъырәу Тхъәм игушчыІә тхыгъәхәм яджән ылгәкІәу хъуныр ары. Ащ фәдәу гупшысәу кызышчыхәкІырә уахътәм Мартын цыкІу ынәгу ошъогум фигъазәти, ымакъә Іәтыгъәу кышІоштыгъә:

– Зиусхъанәу Исусыр! Сә сыолгәлуштыгъә еджакІә сәзыгъәшІән зылгәкІыщт цыф хәләл кысфәбгъә-

кЮнэу ыкИи О силъэЮу кыызэхэпхыгъ. Лъэшэу сы-
пфэраз, си Зиусхъан!

Мафэ горэм Яшкэ матэ зыхишЫкЫшцт чыпэхэр
кыуыгъоинхэу кЮагъэу лъэшэу пшъыгъэу къэкЮ-
жыыгъагъ. Шъэожъыем цумпэр бэу зыхэт чЫпІэ
кыыгъотыгъэти, щэхъурэ Юоф пымылъэу ар кыуыгъо-
игъагъ. Мартын цЫкІу дэжъ кыызегъэзэжъым, ятЮ-
нэрэ мафэм мэтэ цЫкІур кызыдаштэнышъ, цумпэу
къауыгъоирэр ащ ралъхъанэу ыкИи мэзпэсым ишъэхъ-
гъусэ фахынынэу ащ игъоу филъэгъугъ. Мартын
цЫкІу ащ кыдыригъэштагъ. Мэзпэсымрэ ишъэхъ-
гъусэрэ Яшкэ янэ дэгъоу ашІэщтыгъэ. Арыти, ятЮ-
нэрэ мафэм ахэмэ адэжъ Яшкэ кыызэкЮм, лЫмрэ
шъузымрэ ащ къеупчІыхэу кыдырагъэжъагъ шъэо-
жъыер джы зыщыпсэурэм, ищыІэкІэ-псэукІэ яхы-
лагъэу. Цумпэу афихыгъэм ыуасэ кыратыгъ ыкИи
ащи кыыщымыуцухэу мэтэ нэкІым гъомлапхъэ зэфэ-
шъхъафхэр изы кыфашЫгъэх. Ащ фэшъхъафэуи
мэзпэсым ишъэхъэгъусэ Яшкэ пшъэрылъ кыфи-
шЫгъ бэрэскэжъые ыкИи шэмбэт мафэхэм бэдзэрым
лы кыыщищэфымэ, ахэмэ къафихынынэу. Ары пэпчъ
ащ чапычитф кыратынэу къагъэугъагъ.

А мафэм кыыщегъэжъагъэу Яшкэ къуаджэм кы-
рихыти, зыгорэ мэзпэсым иунагъо кыыфимыхъэу
кыыхэкІышцтыгъэп. Мартын цЫкІу ар почтэм ыгъа-
кЮшцтыгъэ мэзпэсым тхылъ горэ кыыфатхыгъэу кы-
фагъахыгъэмэ кыыщиуплгъэкІунэу. Зэгорэм бзылъ-
фыгъэхэр тхъаусыхэхэу ащ зэхихыгъагъэ къафатхы-
гъэ тхылъхэр гужъуагъэу ахэмэ кыызэраІукІэхэрэм
пае. Зы бзылъфыгъэр илЫ кыыфигъэхъын фэе тхы-
гъэм ежэшъ щыс, адырэм ыкЮо тхылъ кыыфигъэ-
хъын фае, ау зауплгъэкІукІэ кыызэрэчІэкІырэмкІэ, а
тхылъэу къафагъэхыгъэхэр тхъэмэфэ заулэ хъугъэу
е почтэм чІэлгых е ахэр къезыхъакІыхэзэ языты-
жынынхэ фаем ыдэжъ илгых. Джары шъэожъыем

Яшкэ почтэ зыкІгъакІоштыгъэр мэзпэсым кыфа-
тхыгъэ тхылъ чІэлъымэ зэригъэшІэнэу ыкІи кыфи-
хыжыынэу. Ащ фэдэ Іофым гу зэрэлъитагъэм пае
мэзпэсыр шъэожъыем кыщытхъугъ. Бзылъфыгъэ-
хэм а къэбарыр зэрэзэхахэу Яшкэ кълъэлухэу кы-
даублагъ ежъхэми къафатхыгъэ чІэлъымэ къафихы-
жыынэу. Джы Мартын цІыкІу ежъ кылэжыыгъэ
хьалыгъур арэп Яшкэ ышхыщтыгъэр, ежъ кыгъа-
хъэщтыгъэ нахъ. Ежъым Яшкэ дэгъоу кыгъахъэу
зэрэхъугъэм ишІуагъэкІэ, ары пакІошъ, кІымафэм
къашъхъапэжыынэу ахъщэ тІэкІуи пигъэтІылъыкІэу
ригъэжъагъ. Зы бысымгуащэм фашІэрэм пае кІэнкІэ
къаритыщтыгъ, адрэм – картоф е морковь, ящэнэ-
рэм – бэлыдж къаритыщтыгъэ. ЗэкІэми анахъ гушІуа-
гъоу щытыгъэр мыІэрысэхэмрэ къужъхэмрэ мэзым
кышцаугъоинхэ фиты зэрашІыгъэхэр ары, ахэр мыгъэ
лъэшэу бэгъогъагъэх. Ежъым атамэ телъэу къахын
алъэкІыщтым фэдиз къаугъоин фиты ашІыгъагъэх.
Шъэожъыехэм къаугъоигъэр кІымафэм нэс фэсакъы-
хэзэ къаухъумагъэх.

Тхъаумэфэ мафэхэм Мартын цІыкІу Іэхъогъур
ыгъэхъунэу Яшкэ мэзым зыдищагъэп. Мары ащ
шъэожъыем риоштыгъэр:

– КІо чылысым. КІори, дэгъоу едэІу дин пащэм
кыІуатэрэм, нэужым сэ кысфэпІотэжыным пае!

Тхъаумэфэ мафэхэм ащыщ горэм Мартын цІыкІу
нахъ кІасэу къэкІожыгъ. Мэзахэ къэхъуштыгъэ.
Ошъогум кышщылъэгъуагъэ мээнэгъыф кыхъэгъа-
кІэр. Іэхъогъур мэз Іушъо пырышыщум кыхыщы-
жыыгъэ къодыеу Мартын цІыкІу кышІошІыгъ ыІэ-
хэри ушхугъэу, щэІузэ чІыгум телъ цІыф горэ ылъэ-
гъурэм фэдэу. Шъэожъыер лъэшэу къэщтагъ, ау нахъ
благъэу а ылъэгъурэм зыкІэлпырэхъэм, ар чыыг
ебэджыгъэу щылъыр арэу кычІэкІыгъ; мэээ кыхъэ-
гъакІэм инэфыпсэу ащ кытыридзэрэм чыгыжъым

ыпкъ сурэт хьалэмэтэу кыгъэнэфыщтыгъ, мэзым жьыбгъэ макІэу кыщепщэщтыгъэм чыгыхэр зэ-
щихъохэзэ кьапигъэІукІырэ макъэр цІыфым ищэІу
макъэ фэдэу кыпшІуигъэшІыщтыгъэ. Мартын цІы-
кІу а чыгъыжъым ыдэжъ кыщыуцугъ ыкІи мырэ-
уштэу егупшысагъ: „Джауштэу Тхъэм Ыкъо Гефси-
мание чыгхатэм дэлъыгъ утынэу рахыгъэхэм апае
щэІоу. Ар хьылъэу щэІущтыгъэ ыкІи гыщтыгъэ,
етІанэ ащ ыужым Ежъым ылъыкІэ сэ сипсэкІодшІа-
гъэхэр сфипщыныжъынхэм пае палъэнэу ращэжъэ-
гъагъ“.

Шъэожъыем ыгу лыузым ыфызыгъ. Ядэжъ къэсы-
жъыфэкІэ ар гыщтыгъэ ыкІи Тхъэм елъэІущтыгъэ:
„О Зиусхъан, шІэхэу сэ Уадэжъ сыпщэжъышта? Зиус-
хъанэу Исусыр, сыд фэдэу сэ О услъэгъумэ сшІои-
гъуа! Сэ Уапашъхэ лъэгонджэмышъхъэкІэ сыкьи-
тІысхъаныгъи ыкІи зэкІэ кысфэпшІагъэхэм апае
сызэрэфэразэр осІоныгъи“.

КІымафэр къэсыгъ. Бзылъфыгъэхэм былымхэр Іэ-
щыхэм адагъэзыхъажыгъагъэх. Іэхъо ныбжыкІэм
ахэмэ цыгъыныкІэхэр фадыгъэх ыкІи дахэу зерафэ-
пагъэм пае къесэмэркъэуэхэзэ кыраІоштыгъэ:

– Ей, Мартын цІыкІу, джы о къэпщэн пІоми
ухъазыр!

Ау шъэожъыем нэмыкІ шъыпкъ ыгу хэлъыгъэр,
Яшкэ гъусэ зыфишІи ар еджапІэм кІуагъэ ыкІи анахъ
цІыкІужъыехэм ягъусэу еджэкІэ-тхакІэ зэригъэшІэ-
ным ыуж ихъагъ. Ащ изекІуакІэ къуаджэм щамыгъэ-
шІэгъон алъэкІыгъэп. ЗэкІэри тыди зыщытегушы-
Іэщтыгъэхэр Мартын цІыкІу ары ыкІи шъхъадж ежъ
зэрэшІошІэу ащ дэхъащхыщтыгъ.

Шъыпкъэ, Мартын цІыкІу ащ лыпытэу еджапІэм
аштагъэп. КІэлэегъаджэм ар ымыштэ шІоигъоу бэрэ
зыригъэукІыхъагъ. КІэлэцІыкІухэм ащ дэхъащхыхэу
кырагъэжъэным ар тещыныхъэщтыгъэ, ау Мартын

цЫкІу ишІэныгъэхэр зеуплѣкІухэм, кІэлэегъаджэм нафэ кыѣфэхьугъ ар псынкІэкІаеу кыызэреджэрэр ыкІи, ары пакІошъ, тхэкІэ тІэкІу зэришІэрэр, арыти еджапІэм къэкІонэу кІэлэегъаджэм ар фиты ышІыгъ. Бэ темышІэу ар Мартын цЫкІу кыыщытхъоу кыыригъэжыагъ. Ащ фэдэ гулытэ иІэу егъашІэми ащ кІэлэеджакІо ригъаджэу кыыхэкІыгъэп. Охътэ тІэкІу тешІагъэу кІэлэегъаджэм ежыым нахъ пѣлагъэу Мартын цЫкІу ыгъэтІысыгъагъ, кІымафэм ыкІэм ехъулэу дин орэдхэр ыкІи Библием щыщ къэбархэр езбырэу зэзыгъашІэрэ кІэлэеджакІохэм ахигъэтІысхъагъ.

– Мартын цЫкІу фэдэу зэкІэри еджэхэ хъугъагъэмэ, сыдэу сэрыкІэ ар гушІуагъо хъуныгъэя! – бэрэ икІэлэеджакІохэм ариІоштыгъ кІэлэегъаджэм.

Мы илѣэсым Мартын цЫкІу ащ фэдизэу игуапэу гъатхэм ежэщтыгъэп, сыда пІомэ гъатхэр кыихъэмэ, ар зэрэфэу еджапІэми чылысыми кІон ылѣкІыщтыгъэп. Бжыхъэм, апэрэу ар чылысым кыызэкІом, ащыщэу зэплъыщтыр ымышІэу хъугъагъэ. Ар шъэожыемкІэ мѣфэкІошхоу щытыгъ. Шэф остыгъэ цЫкІухэр зэкІэ зэкІагъэнэгъагъэх, органом кыыригъаІоштыгъэ ыкІи орэдышъо макъэ гохьыр къэІуштыгъэ. Дин пащэр шІошъхъуныгъэм ехылагъэу къэгушчыІэщтыгъэ. Арыти, Мартын цЫкІу кыышІошІыщтыгъэр чЫгур арымырэу, ошъогум итэу арыгъэ. Ар егупшысэщтыгъэ ыкІи мырэуштыгъэ зэриІожыщтыгъэ: „Ары шъыпкъ, мыр Тхъэм иунэшху, мыр Тхъэм иун!“

Ащ кыыщегъэжыагъэу тхъаумафэ гори блигъэкІыщтыгъэп чылысым мыкІоу. Дин орэдхэр кыызэрагъэІорэ шъэожыехэм ахэхъанкІэ фэагъэп. Ыгу рихыгъэп ащ дин Іофхэр чылысым зыщызэрахъэщтыгъэ уахътэм Іоржъорхэу ахэр чылысым зэрэчІэтыгъэхэр. Мартын цЫкІу нахъ икІэсагъэр, чылысым зыкІокІэ, аужырэ пхъэнтІэкІу сатыр шъыпкъэм дэжъ щысынэу

арыгъэ. Мыщ щысы зыхъукIэ, хэти ар ыгъэохъуштыгъэп. Дин пащэм кыIорэр зэкIэ мыщ щысэу ащ зэхихын ыкIи ежъыми Зиусхъаным тхьэлъэIу фишIын ылъэкIыштыгъэ. Хэти ащ пэрыохъу кыфэхъун ылъэкIынэу щытыгъэп дин орэдхэр кьаIо зыхъукIэ, ежъыри иамал тегъэпсыкIыгъэу ахэмэ адежъыунымкIэ. Бэ темышIэу дин орэдхэр зыдэт тхыль цIыкIур ыIыгъэу ежъыми дин орэдхэр кыIоу зыфигъэсэгъагъ. Мыщ дэжъым, Мартын цIыкIу орэдыр кызэрэхедзэу, бзылъфыгъэхэр ащ лъыпытэу шъэожъыем ылъэныкъокIэ къэзэрэгъаплъэщтыгъэх: ащ ымакъэ лъэшэу къабзэу ыкIи гуетныгъэ хэлъэу къэIуштыгъэ. ЗэхапшIэщтыгъэ ащ итхьэлъэIу занкIэу Тхьэм зэрэлыIэсырэр ыкIи а тхьэлъэIур шъэожъыем ыгу шъыпкъэ кызэрэикIырэр.

Гъатхэр къэсыгъ.

МэкъумэщышIэхэр ащ пае гушIоштыгъэх. Былымхэр гъэшхэгъэнхэр ищыкIэгъэжыгъэп, губгъом ахэмэ ахъун уц кырагъотэщт, армырми мэкъури аухыштыгъ. Мартын цIыкIу игушIогъуагъ ихъупIэхэмрэ имэзыхэмрэ зэрилъэгъуштыгъэ пае. Зы Iофыгъу ныIэп ар зыгъэгумэкIыштыгъэр: хэта Яшкэ лъыплъэщтыр джы? Мартын цIыкIу фэягъэп Яшкэ экзаменхэр етыфэхэкIэ еджапIэм кычIищыжъынэу, ары шъхьакIэ хэта шъэожъыер зыгъэшхэщтыр? Ежъ Мартын цIыкIу мэфэреным губгъом кыитын фае. Мафэ горэм, щэджэгъоужмэ адэжъ, Мартын цIыкIу иунэжъ цIыкIу ыпашъхэ щытэу, егупшысэщтыгъ: „ГъэшIэгъоныба Зиусхъаным зэкIэ мылыри осыри зэрэIуихыжыгъэр! БэшIагъэп мыщ ос зэтырихьагъэхэр зыщылъыгъэхэр, джы мары уцы шхъонтIэ цIыкIухэр кычIэзэрэгъэплъыгъэх; тхьэмэфитIу горэмкIэ узэкIэIэбэжъымэ, шъэожъыехэр лъэрычъэхэм атетхэу къечъэкIыштыгъэх, джы мары Iэгуао ыкIи фэшъхьаф джэгукIэхэмкIэ къэзэрэфэкIых.“ Ащ

дэжым Мартын цыкыу кыуаджэм ипащэ ишъхъэгъусэ кыеклолагъ.

– Улгэхъупхъ, Мартын цыкыу! – кыыриуагъ ащ шъэожъием. – Кымафэм илгэхъан о уадэжъ Яшкэ дэгъоу щырихыгъ. НэмыкI дунае кложыгъэ ащ янэ ощ пае Зиусхъан Тхъэм пфелгъэу. Анахъэу ар мэгушлон фае ыкыо еджапIэм зэрэклорэм пае. Тэри итхъухъагъ зкзаменхэр кыэсыфэхэкIэ ар еджапIэм кычIэтымыгъэкIынэу. Тэ ар дгъэшхэнэу тызэзэгъыгъ. Тхъемафэм ар сэ садэжъ кыаклозэ згъэшхэщт, етIанэ шъхьалтесым ишъхъэгъусэ ыдэжъ, ащ ыуж мэзпэсым ишъхъэгъусэ ыдэжъ ащылэщт.

Ар зызэхехым, Мартын цыкыу кыуаджэм ипащэ ишъхъэгъусэ зэрэфэразэр кыызэрилощтыр ымышIэу хъугъагъэ. Яшкэ зэрэфэгумэкIын фэягъэу ыпэ илгыгъэр мыжыо хылыгъэм фэдэу ыпшгъэ дэзыгъ. А мафэм а шъэожъием нахъ насыпышIо дунаем кытебгъотэн умылгъэкIыныгъэкIи мэхъу.

Блыпэ пчэдыжыым Яшкэ былымхэр кыуаджэм дэфыгъэнхэмкIэ Мартын цыкыу Iэпылэгъу фэхъугъыкIи мэзым нэс пIоми хъунэу игъусагъ. ЕтIанэ еджапIэм шъэожъьер чъагъэ. Мартын цыкыу бэрэ ащ кIэлъыплъагъ. Щэджагъом Яшкэ шхакIо кыекIуагъ. Шъхьалтесым ащ щэджэгъуашхэ ригъэшIыгъ. Яшкэ мэлакIэ лагъэу щытыгъэти, игуапэу шхагъэ.

Кыуаджэм дэс бзылгъыгъэхэм алуагъэр агъэцэкIэжыгъ. Экзасенхэр кыэсыфэхэкIэ ахэмэ шъэожъьер агъэшхагъ.

– Сьд, Мартын цыкыу, Яшкэ уимыгъусэмэ, озэща? – аIоти кыеупчIыщтыгъэх бзылгъыгъэхэр Мартын цыкыу.

Ау Мартын цыкыу зэщынэу уахътэ илагъэп. Iэхъогъум ащ ренэу ынаIэ тыригъэтын, лыплъэн фэягъэ, ау такъикъ горэ чIыпIэ исынэу кызыщыфыхэкIырэм, ащ ежыым и КъэбарышIу тхылыр кыыштэти,

еджэным зыритыщтыгъэ. Усэ сатыритІу нахыбэ еджэн ылъэкІэу кызыэрэхэкІыщтыгъэр макІэ. Яшкэ фэдэу ащ еджэныр псынкІэу кышщыхъуштыгъэп, ау зеджагъэм имэхъанэ бэрэ егупшысэщтыгъэ ыкІи мафэ къэс зыгорэ кІэу зэригъашІэщтыгъэ. Зэгорэм тхылъым итэу ар еджагъ Христосыр къакъырым чІэт шхынлъэм кышщыхъугъэу, сыда пІомэ ащ щэхъурэ бгъагъи уни янэ-ятэхэм а уахътэм агъотыгъагъэп. А гушыІэхэр Мартын цІыкІу ыгу куоу итІысхъагъэх. Ащ ыгу къэкІыжыгъ зы лъэхъанэ горэм, къуаджэм ипащэ ишгъхэгъусэ дэжъ щыпсэу зэхъум, ежыри чэмхэм ягъусэу шхынлъэр зычІэт къакъырым щыпсэун фаеу зэрэхъугъагъэр. Арыти, ащ лъэшэу ыгу егъугъ Тхъэм Ыкъо, кушъэм ычІыпІэкІэ къакъыр шхынлъэм дэлъын фаеу хъугъагъэм.

Фэшгъаф мафэ горэм Мартын цІыкІу тхылъым кырихыгъ Христосым илъэс пшІыкІутІу ыныбжъ зэхъум, Назарет дэкІи, Ерусалим дэт Тхъэм иунэшхо зэрэкІогъагъэр, сыда пІомэ Назарет ащ фэдэ унэ дэтыгъэп. Ащ щыІэзэ, зэгорэм ар цІыф купэу къалэм кыщцекІокІыхэрэм ахэкІуади, янэ-ятэхэр ащ чэщ-мэфищым кыкІоцІ лыхъунхэ фаеу хъугъагъэ. Ащ янэ Ар аужыпкъэм Тхъэм иунэшхо кышщигъотыжыгъэу тхылъым кызырехым, ащ гушІогъошхо кызыэрэщыхъугъагъэр. „ЗэкІэми апэу ащ лыхъуштыгъэхэ янэ-ятэхэр Тхъэм иунэшхо ары зыдэкІон фэягъэхэр, ахэмэ ашІэн фэягъэ Тхъэм иунэшхо фэшгъафырэ чІыпІэ Ар кІон зэримылъэкІыщтыгъэр,“ – ыгукІэ зэриІожышщтыгъ Мартын цІыкІу.

Арэушцтэу Христосыр Ерусалим зэрэкІогъагъэр шъэожъыем пчъагъэрэ ыгу къэкІыжыгъ. Къалэм екІузэ, енэгугъо ар губгъохэр зэпичышщтыгъэхэкІэ ыкІи, шыпкъэ, губгъо къэгъагъэхэр кыугъоишщтыгъэхэкІэ ыкІи мэзыр зэпичы зыхъукІэ, ащ ичбыгхэм ачІэгъ, жъаум зышщигъэлпсэфышщтыгъэкІэ!

Мартын цЫкІу ыпашъхъэ итым фэдэу Христосыр кызышІуигъэшІыщтыгъэ Ар Рашовэ кыкІэу къэ-кІорэ гъогум тетэу ылъэгъурэм фэдэу.

Зыгорэм пымылъэу, зыгорэ ымышІэу Мартын цЫкІу зы такыкъ гори къекІущтыгъэп. Загъорэ ащ оред кыІонэу кыыхидзэщтыгъэ, джащыгъум ащ ымэкъэ къэбзэ жынч иджэрпэджэжъ мэзым кы-хэІукІыжыщтыгъэ.

Ащ иорэдыІо макъэ лъэшэу къэІущтыгъэ:

„Сыкызэхэх сэ, Зиусхъанэу си Тхъэ!“

„Сызыгъэпсэурэр Оры!“

Джэрпэджэжъым а гущыІэхэр ыпхъуатэхэти, губгъохэми къушъхъэхэми ащызэрихъэщтыгъэ, Христосым ахэр нахышІоу зэхыригъэхыхэмэ шІоигъом фэдэу. Зэгорэм, иорэдкъэІон кызыеухы нэужым, Мартын цЫкІу мэкъэ ІэтыгъэкІэ кыІуагъ:

– Зиусхъанэу Исус Христосыр! Джы сэ сэшІэ О узыдэщыІэ чІыгум укъызэрэтфехыщтыр, ау сыдигъуа арэущтэу зыхъущтыр – пчыхъэу ара, хъауми пчэдыжъым жъэу ара?

– Пчэдыжъым, – джэрпэджэжъыр мэзым кыыхэІу-кІыгъ.

– Пчэдыжъым, – джыри зэ ар къэІужыгъ.

Мартын къэщхыпцІыгъ ыкІи джыри Ащ еупчІыгъ:

– О Зиусхъан, О укъэкІонкІэ енэгуягъуа?

– Енэгуягъо, – кыыкІиІотыкІыжыгъ джэрпэджэжъым.

Мыгъэ Мартын цЫкІу ащ нахыбэкІэ тхъаумэфэ мафэхэм чыматэхэр ышІыжыщтыгъэхэп. Мары ар зэрегупшысэщтыгъэр: „Іэхъогъур сэ згъэхъунэу сипшъэрылъ. Ар ящыкІагъ къоджэдэсхэми ежъ былымхэми; чыматэхэр арымэ, зэрэшІоигъом теткІэ ахэр сэшІых ныІэп, Зиусхъаным игъоу цыфхэм къафильэгъурэп ныІа тхъаумэфэ мафэхэм ежъхэм ашъхъэ

пае Иоф ашІэнэу. Адэ арымэ Иофыр зэрэщытыр, сэ чылысым сыкІон сымылжэкІыщтыми, Тхьэм имэфэкІ льяпІэ мышц, мэзым щызгьэцэкІэн слъэкІыщт“. Джауштэу тыриубыти, ащ кьыщегъэжъагъэу Мартын цІыкІу тхьаумэфэ мафэхэм ежъ ианахъ щыгъын дэгъухэр зыщилгъэхэу кьыригъэжъагъ. ХьэдэгъэІылым ишъхьэгъусэ арэуштэу гьэкІэрэкІагъэу Мартын цІыкІу зелъэгъум, ащ пае кьецІацІэу кьыдыригъэжъагъ.

– Нанэ, мэзыми непэ щымэфэкІыба! – Мартын цІыкІу пэгъокІ бзылфыгъэм ритыжъыгъ.

– А зыфапІорэм хэлъ щыІ, ау мэзым о хэти ущилгъэуштэп ныІа.

– Зиусхьаным сэ сыкьильэгъушт, нанэ. Зиусхьаным цІыфхэм игъоу кьафилгъэгъугъ имэфэкІ льяпІэ хагъэунэфыкІынэу. Щыгъын шІойхэр сщыгъхэу Ащ ыпашъхьэ сэ сыкьиуцон слъэкІыщтэп ныІа.

Бзылфыгъэм ыгукІэ шъэожъыем кьыІуагъэм дыригъэштагъ.

Нэужым ащ фэдэ мэфэкІхэм ялъэхъан пэІухъо шІоир пэІухъуагъэу а гущыІэхэр ыгу кьызыкІыжъхэкІэ, пэІухъо шІоир зыпэІуихыжъти, кьабзэр зыпэІуихъоцтыгъ.

Шъхьалтесым ишъхьэгъусэ мафэ горэм лІагъэ. Лэным ыпэкІэ ащ кьариІожъыгъ цым хэшІыкІыгъэ ишъхьэтехъо Мартын цІыкІу ратыжъынэу. Шъхьэтехъор кІэу щытыгъэп, ау шъэожъыем ыгу рихъыщтыгъ ащ тешІыхьэгъэгъэ сурэтхэр: губгъо фыжъышъом розэхэмрэ нэмыкІ кьэгъагъэ зэмышъогухэмрэ итэкъуагъэхэу кьыщыкІыхэрэм фэдагъ. Мартын цІыкІу а шъхьэтехъор зыдиштэщтыгъэ Іэхъогъур мэзым ыфын фаеу зыхьукІэ, ар мыжъом тырилъхьэти, ащ ыкІыІу ежъыр заджэщтыгъэ КьэбарышІур кьыщызэгуихыщтыгъэ. Чылысым хэт хьэлъэІупІэм Іанэм фэдэ кьабзэу хьуцтыгъэ. А

тхьэлъэIупIэ Iанэм кIэлъырысэу ар КъэбарышIум елжэщтыгъэ, Тхьэм елъэIущтыгъэ ыкIи дин орэдхэр кыIощтыгъэх. Джауштэу ащ тхьаумэфэ пчэдыжъ къэс ыгъакIощтыгъ. Щэджагъом Яшкэ ащ ыдэжъ къакIощтыгъэ.

Яшкэ экзаменыр ытыгъ ыкIи шъэожъыехэр, нахьыпэм зэрэщытыгъэм фэдэу, зэгъусэхэу псэухэу рагъэжъэжыгъ. Ахэмэ чыматэхэр зыхашIыкIыщт чыпэхэр зэгъусэхэу кыраупкIыщтыгъэх, еIанэ Мартын цIыкIу чыматэхэр ахэмэ ахишIыкIыщтыгъэ, Яшкэ цумпэхэр е хьаIухэр кыугъоихэти, ыщэнхэу рихьыжъэщтыгъэх. Ащ фэшъхьафэуи чыгузэгъафэ горэ кызырелъэIугъэм теткIэ, ащ Iоф ышIэу кыкIухэ зыхьукIэ, иIэмэ-псымэхэр кыдырихьакIынхэу тхьэмэфитIукIэ ащ Iоф дишIэнэу гъусэ зыфишIыгъагъ.

Яшкэ гульденитIу кIэпсыхэу кыгъэхъагъ. Шъэожъыехэм а ахьщитIур адрэ ахьщэ тIэкIоу зэIуагъэ-кIагъэхэм ягъусэу агъэтIылъыгъ. Нэужым а ахьщэ-хэмкIэ Яшкэ паекIэ джэнакIэ ащэфыгъ ыкIи ащ ищазымэжъхэр агъэцэкIэжъынхэу аратыгъэх.

ШъэожъыитIум ягушIогъошхуагъ. Ахэмэ ягушIуагъо ягуапэу адрэхэри адэгушIощтыгъэх. Бундаш Яшкэ ылъакъохэм закъыщихъоу кIэлъырытыгъ, ащ епэмэу, щыгъыныкIэхэр зэрэзыщилъагъэхэм пае ымышIэжъырэм фэдэу. Яшкэ зызэригъэкIэрэкIагъэм пае шъэожъые дэхэ дэдэу плъэгъущтыгъ.

Ау шъэожъыитIум сыдэу зашIыми, ашхьщтым къыщцагъакIэзэ, зыгорэхэр зыщалъэгъагъэх нахь мышIэми, ауштэу ежъ яунэжъ цIыкIу зыгорэ рашIэныр акIуачIэ кыыхьинэу щытыгъэп. Мафэ къэс ар нахьыжъ хьущтыгъэ ыкIи кызыэхэоным ищынагъо щыIэ хьугъагъэ. Мафэ горэм шъэожъыехэр мэзэм къэтыхэзэ, унэжъ цIыкIум икIашъо кыкIэзи, етIэ такъырышхо джэхашъом кытефэгъагъ. КызыэкIо-

жыхэм, ахэр ерагъэу яунэ ихъажьынхэ алъэкIыгъ. Къоджэдэсхэу къафэгумэкIыхэрэм ахэмэ къараIуагъ агъэцIэкIэжыфэкIэ унэм имылъынхэу, зыгорэкIэ джыри ятIэ кIашъом къефэхэу къателефакъомэ аIуи. Бундаш зэрылтыгъэ къакъырыр чъыапIэкIэ шъэо-жъыхэм кыыхахыгъ.

Гъэмафэр оялэу хъугъагъэ, ащ Мартын цIыкIу гумэкIыбэ кыфихыщтыгъэ. Ащ ынаIэ тыригъэтын фэягъэ уаем ыгъэуцIыныгъэ уцы бащэ былымхэм ямыгъэшхыгъэным, ау джащ фэдэуи замыгъэшхэ-кIэу ахэр ядэжъ кымыфыжьынхэм. Ащ фэшъха-фэуи Iэхъогъум хэкIыхэу ренэу къогъупэ горэм къо-лъадэщтыгъэ мэлабэ мы илъэсым Iэхъогъум хэтэу кычIэкIэзыгъ. Дэгъу Яшкэ хэмыукъоу былымхэм япчъагъэ кыллъытэн зэрилъэкIыщтыгъэр, армырмэ мэлыхэм ащыщ мэзым пчъагъэрэ кыханэн алъэ-кIыщтыгъэ.

Пчыхэ горэм къоджэдэсхэм Яшкэ Iоф горэмкIэ аIофытэгъагъ ыкIи ащ пае Мартын цIыкIу изакъоу Iэхъогъур пчэдыжъым ыугъоин фаеу хъугъагъэ. Джа-щыгъум щэгъогогъу мэлыхэм япчъагъэ ащ кы-ллытэн фаеу хъугъагъэ. Ежъыри кыгурымыIоу а мафэм мэлыхэр ыгъэхъунхэр кIин кыщыхъугъагъ. Ахэмэ къалъичъыхъэзэ, ылъакъохэм атетыжъын ымылъэкIэу пшъыгъагъэ, КъэбарышIум щыщэу сатыритIуи еджэн ылъэкIыгъэп. Мыщ дэжъым ащ ыгу къэкIыжъыгъ мыщ ыпэрэ мафэм КъэбарышIум мыщ фэдэ гущыIэхэу кыыридзыкIыгъагъэхэр: „Цыф Лъэккыым Ыкъо кызыфэкIуагъэр цыф кIо-дыгъэм лыхъунышъ, мыкIодэу кыгъэнэжъыныр ары“ (Мт.18:11).

„Хэта зылтыхъущтыр – цыфхэр ара? – зэупчIы-жыщтыгъэ Мартын цIыкIу. – Ар сэ кыызгурызгъэIон горэ згъотыгъэемэ!“ Гъогум тетыфэкIэ а гущыIэхэм ямэхъанэ ар егупшысагъ. Мары къуаджэми къэсы-

жыгы. Бзылфыгыэхэр ащ кыпэгъоклыгыэх ячэмы-
хэр е мэлыхэр ядэж афыжынхэу. Шъхалтесым
ишъхэгъусэ имэл горэ Іэхъогъум хэмытэу кы-
чІэкІыгы.

– Делэ жэукъ! – губжым зэцифыгыэ бзылфыгыэр
шъэожъием кытебэнагы ыкІи ащ къехъонэу кы-
диублагъ. – Арара о уишъэожъие зэрэгъэшхагъэм
пае шІоу кысфэпшІэжыгыэр? Тхъэ закъом ышІэн
Іэхъогъум пэтыхэ зыхъукІэ ахэр зыпылхэр, тэрымэ,
зэкІэ кыташІэрэр тщыІэн фае!

Ащи кыщымыуцоу бзылфыгыэр цІацІэу, хъуа-
нэу бэрэ кытекуагы. Мартын цІыкІу ышІэщтыр
ымышІэжъэу хъугъагыэ бзылфыгыэм имыхъакъэу
кыриІорэм пае. Шъхалтесым ишъузы игубж ылъэ-
гъункІэ ащ кын кыщыхъуштыгыэ, джащ фэдэуи
мэл цІыкІур зэрэкІодыгыэми ыгъэгумэкІыштыгыэ.
Сыда а тхъамыкІэу губгъом изакъоу кынагъэм кы-
щышІыгыэр?

ЗэкІэм ащ ыгъэчэрэгъужы, мэзым ылъэныкъокІэ
кІиІагы. Изы хъугъэ мазэр ошъогум кылыдыкІыш-
тыгыэ ыкІи ынэгу кыфихыгыэу шъэожъием кы-
Іуплэщтыгыэ мырэуштыгъэу кыриІоштым фэдэу:
„УмыгумэкІ, Мартын цІыкІу, сэ ІэпыІэгъу сыкы-
пфэхъушты!“

Лъэшэу зэрэгумэкІырэм пае Мартын цІыкІу зэ-
хишІэщтыгыэп зэрэпшыгыэр. ЗэрилъэкІэу чъэзэ,
ар псынкІэу нэсыгы непэ былымхэр зыщигъэхъу-
штыгыэхэ чІыпІэм. ПкІантІэм зэхигъэшъухъагыэу
Мартын цІыкІу бгъэкІэ чІыгум зыридзыхыгы жъы
тІэкІу кызыІуигъэхъаным пае. ЕтІанэ кызыщы-
хъушъутыжы, мэл цІыкІум еджэу, лыхъоу ригъэ-
жъагы.

– Фыжъ цІыкІу, Фыжъ цІыкІу, моу къакІо, моу
къакІо!

Бэрэ ащ еджагы, ау джэуап щыІагыэп. ЕтІанэ

ошIэ-дэмышIэу угу зэзыгъэгъурэ мэл Iой макъэ чыжъэкIэ кьиIукIэу ытхъакIумэ къырирдыгагъ.

– Фыжъ цIыкIу, Фыжъ цIыкIу! – гушIом зэлъиштагъэу къэкууагъ Мартын цIыкIу ыкIи а макъэр кызыдыIукIырэ лъэныкъом, мэз пэнэ куандэхэм апхырычъызэ, мыжъохэм, пхъэтэкъэжъхэм ашъхъапырыпкIызэ ыкIи чыг лъапсэмэ яутэкIызэ ечъэжъагъ. Къутамэхэм ялъэпаомэ ебэджызэ, иджанэ зэлитхыгъэ, ылъакъохэр ыуIагъэх, ау Iой макъэр кызыдыIукIырэм нэсыфэ кызызтеуцуагъэп, лъыхъоныр зэпигъэуэгъэп. Аужыпкъэм Мартын цIыкIу нэсыгъ Iой макъэр кызыдыIукIыщтыгъэ чIыпIэм. Ары шъхъаекIэ сыдэуштэу ежъ мэлыр къэбгъотыжъыщтамыщ фэдэ чэщ мэээхэ шIункIым ухэтэу? Мыщ дэжъым мазэм кыгъэнэфыгъ мэшэ куоу пкъыгъо фыжъ горэ зычIэ кьищырэр. ЕтIанэ ащ кьиIукIэу зэхихыгъэ Iой макъэу инэIуасэр. Ар ежъыр зы-лъыхъурэ мэл цIыкIоу ыцыхэмкIэ пэнэ куандэхэм ахэнагъэр арыгъэ. Ау ежъ-ежъырэу ар машэм кы-кIыжъын зэрымылъэкIыщтыгъэм имызакъоу, ары пакIошъ, къэтэджынэуи амал иIагъэп.

Мыщ дэжъым Мартын цIыкIу ыгу къэкIыжъыгъэх КъэбарышIум щыщ мыщ фэдэ гущыIэхэр: „ЦIыф Лъэпкъым Ыкъо кызыфэкIуагъэр цIыф кIодыгъэм лъыхъунышъ, мыкIодэу кыгъэнэжъыныр ары“ (Мт.18:11). Джы ащ кыгурыIуагъ а гущыIэхэм къарыкIырэ мэхъанэр зыфэдэр. Ежъыр IэпыIэгъу фэмышъумэ, мэл цIыкIур хэкIодэн фэягъэ – джащ фэдэ къабзэу хэкIуадэх псэкIодшIагъэ зиIэхэу, шIункIыгъэм хэт цIыфхэр. Бзаджэу ашIагъэм ошъогуахэр димыгъэкIуаехэу ыIыгъых, пэнэ куандэм кымытIупщэу мэл цIыкIур зэриIыгъым фэдэ къабзэу.

Зиусхъанэу Исусыр къэкIуагъ ыкIи псэкIодшIагъэ зиIэхэм яджэу ригъэжъагъ. КъахэкIыгъэх мэлхэм Ащ иджэмакъэ джэуап езытыжъыгъэхэр, Ащ ахэр

машэм кырылгэшгужыгыгъэх ыкИи Ежыым ыдэжь ыхыгыгъэх. „Джащ фэдэ кяабзэу Ащ сэри сыкыгыгъотыгъ“, – зэриОжыгыгъэ Мартын цЫкІу. Джы шъэожыем ицыхъэ зытелъыжыгыгъ а гущыІэ щэрыохэм ямэхъанэ зыфэдэр тэрэзэу кыызэрэгурыІуагъэмкІэ. ТуакІэм инэпкыи зандэ ехэу ригъэжыагъ Мартын цЫкІу мэл цЫкІур машэм кырихыжыным пае. Ау зэкІэм ащ кызэхышІагъ мыжъошхоу зытеуцауагъэр къэхъыагыгъэу.

„Мыжъор машэм ифэмэ, мэлы цЫкІур ыукІын ылгъэкІыщт“, – ышгъхъэ кыилгэдагъ Мартын цЫкІу ыкИи нэпкыи зандэм убытышІэу кыытыригыотагъэм зыпигыгъэнагъ, ау Іэ джабгъумкІэ ыубытыгыгъэ мыжъори къэхъыагыгъ ыкИи ащ кыыхэкІэу Мартын цЫкІу ыІэхэр зэкІихыхи, мэлы цЫкІум зэрэтемыфэным ыгъэгумэкІэу егупшысэзэ, машэм ычІэ ефэхыгъ. НэгъэупІэпІэгъу горэм ытхъакІумэхэм мэкъэшхо кыарыІукІэу щылыгыгъ. ЕтІанэ зэкІэм ынэхэр къэушІункІыгыгъэх. ЧыжъэкІэ одыджын теомакъэ кыыщыІурэм фэдэу кыышІошІыщтыгыгъ ыкИи мыщ дэжыым ащ иакъыл щыуагъ (мэхыгыгъэ). Машэм ычІэ ар зэрилгыгъэ уахътэр зыфэдызыр ышІэщтыгыгъэп.

ЗэкІэм ащ кызэхышІагъ фабэ горэ ынэгу кыызэрэнэсырэр ыкИи зыми ямыхыщырэу гур зэзыгыгъэгъурэ макъэхэр зэхихыгыгъэх. Ащ кыгурыІуагъ Бундаш кыыкІэлъырытэу зэрэбыурэр. Ащ нэужым ытхъакІумэ кыыридагъэх фэшгъаф макъэхэри. Мартын цЫкІу ерагъэкІэ ынэхэр кыызэкІихыгыгъэх ыкИи зиплъыхыагъ. „Тыдэ сыщыІа сэ?“ – егупшысагъ ар.

Ащ ышгъаагыгъ итыгъ Бундаш. ЫбгъукІэ пэнэ куандэхэм ахэнагыгъэу мэлы цЫкІур ахэлгыгъ. Ошгъогум итыгыгъэ жъуагыгъохэр кІосэжыыщтыгыгъэх. Нэф къэшгъэу ригъэжыэгъагъ, машэм инэпкыи, Мартын цЫкІу ышгъаагыгъкІэ Яшкэ Іутэу гыщтыгыгъэ. Джащыгъум Мартын цЫкІу ыгу къэкІыжыгыгъ зэкІэ къехъулІа-

гъэр. „Нэпкъы зандэм сыхъехын сымылъэкІәу сыкъефэхи машэм сифагъ, – ежым къызыфиІотэжбыщтыгъ шъэожъием, – ыкІи ащ ыпкъы къикІәу укІыгъэ сыхъугъагъэмэ, Христосым илІакІә фэдәу сылІагъәу хъуцтыгъэ. Ари джащ фэдәу мэлыхэм алыхъуцтыгъэ ыкІи ахэр къыгъотыгъэх, ау ащ ыпкъы къикІыкІә Ар хэкІодагъ. Сэ джыдэдэм сыкъызэрэнэхъэжыгъэм фэдәу Ари зэлІэхэ нэужым яцэнэрэ мафэм лІагъэхэм къахэтэджыкІыжыгъ ыкІи джы сэ мы мэлы цІыкІур къызгъэнэжын зэрэслъэкІыцтым фэдәу Ащи Ежым имэлыхэр ымыгъэкІодыхәу къыгъэнэжынхә ылъэкІыщт“.

Мартын цІыкІу кІоцІаджэ зэрэхъугъагъэм къыхэкІәу ежым нахь игуапәу хъуныгъи икІәрыкІәу хэчыежыгъагъэмэ, ау Яшкә зэрэгъыщтыгъэр ары къызэтезыІәжагъэр. Ерагъәу ар къызыщытэджыкІи, мэлы цІыкІур къыІәти, къинышхокІә машэм къикІыжыгъ. Яшкә ащ къыфиІотагъ ежыр къэмыкІожъәу хэчыен зэримылъэкІыгъэр ыкІи Бундаш гъусэ зыфишІи лыхъунхәу ыуж къызэрихъагъэр. Бундаш ары ар къэзыгъотыжыгъэри.

Мартын цІыкІу ерагъэкІә къуаджэм къэсыжыгъ. Ащ ыпэрэ мафэм зыпари ышхыгъагъәп. Мәләу кІодыгъэм зэрэлыхъугъэм иаужырә кІуачІәхэр тыригъэкІодагъэх. Аужыпкъэм, ар нэпкъы зандэм ефэхи, пчәдыжым нәс уцы цІынәм хэлъыгъ.

Ылъакъохэр ерагъэкІә зэблиыхәзә ар ядэжь кІожыщтыгъ ыкІи мыщ дэжым зәгушшысәщтыгъэр имэлы цІыкІу къагъотыжыгъәу зильэгъукІә шъхьалтесым ишъхьэгъусэ зэрәгушІоцтыр ары. Джары ащ кІуачІә къезытыщтыгъэри. Ау шъхьалтесым ишъхьэгъусэ мэлым пае къыфэрэзәныр хэгъэкІыри, джыри апэрәм нахь нахь Іәежъәу шъэожъием къецІәцІагъ. Ащ гъусэ къыфэхъугъэх адрә бзылъфыгъэхәри, кІасәу къызэрәкІожыгъэм пае къыфагъәпытәщты-

гъэ. Зэдырагъаштэзэ, зэкIэ ахэр шъэожьыем къеца-
цIэщтыгъэх ыкIи ащ кыхэкIэу Мартын цIыкIу
нэшхъэй дэдэ хьугъэ. Мэзым кыщегъэжыагъэу
ядэжь къэсыжыфэ гъогур Мартын цIыкIу къины-
шхо кыщыхъугъагъ, ау ащ нахьи фэдишъэ пчъагъэ-
кIэ нахь къиныгъ джыри пчэдыжъым Iэхъогъур мэ-
зым дэжь фыгъэныр. ХъупIэм зынэсыхэм, Яшкэрэ
Бундашрэ былымхэр агъэхъунхэу альэхини, ежьыр
чIыгу хэлэтыкIыгъэм тегъольхьагъ. Шъхалтесым
ишъхъэгъусэ мыщ дэжъым ащ ынэгу нэшхъэй ылъэ-
гъугъагъэмэ, ащ лъэшэу зерецIэцагъэм пае кIэгъо-
жынынгъи. Джащыгъум ащ риIоныгъэеп Мартын
цIыкIу къуаджэм иыгъын хьугъэу.

Яшкэ пылъыгъ Мартын цIыкIу ымыгъэзэщынэу
ыкIи игупшысэ хьылъэхэр тыригъэунхэу. Ау зыми
ишIуагъэ къакIощтыгъэп. Мартын цIыкIу кIуачIэ
илэжыгъэп оред къыIонэуи, Яшкэ къыIуатэрэм
едэлунэуи зэджагъэхэм атегущылэнэуи.

Джауштэу мэфищ тешIагъ.

Тхьаумэфэ мафэм ар Яшкэ елъэIугъ хъупIэм игъу-
сэу къыдэкIонэу. Ахэр пэтIысхьагъэх КъэбарышIум
еджэнхэу, шэмбэт мафэм сьмаджэр зэригъэхъужьы-
гъэм пае джуртхэм Христосым мыжъокIэ утын
рахынэу агу зэрэхэлъыгъэм ехьылIагъэу ащ къыщи-
Iуатэрэм еджагъэх. Мартын цIыкIу хьылъэу хэщэ-
тыкIыгъ ыкIи къыIуагъ:

– О Зиусхьан, цIыфыр хьадэгъум зэрэщыуухъу-
магъэм пае О уаукIын агу хэлъыгъ. Мэлы цIыкIур
къызэрэзгъэнэжыгъэм пае сэ къысэцIэцагъэх ны-
Iэп, етIани арэу зэрэщытэи, симыхьакъэу къысаIо-
лIагъэм зэзгъэзэгъын слъэкIырэп. О узыукIын зыгу
хэлъыгъэхэм зэрафэбгъэгъугъэм фэдэу сэри шъхал-
тесым ишъхъэгъусэ фэсэгъэгъу!

Игукъанэ пае зызегъэгъыкIыхэм, ар нахьпэм
зэрэщытыгъэм фэдэу Iэхъо хъупхъэу хъужыгъэ.

Джы ар гүфэбэныгъэ хэлъэу Яшкэ дэгущыІэщтыгъэ ыкІи, нахьыпэм зэришІыщтыгъэм фэдэу, аІугушІозэ, блэкІыхэрэм шІуфэс арихьыщтыгъэ.

Зы зэхъокІыныгъ ныІэп ащ фэхъугъэр: джы ар чыыгым дэкІоен ылъэкІыщтыгъэп. Бгы зандэхэм кынкІэ адэцохъуаещтыгъэ ыкІи хъупІэм кыкІыжъэу ядэжъ, къуаджэм къэсыжыфэкІэ щэгъогогъу зигъэпсэфын фаеу хъуцтыгъэ. Ащ зыпари ышхыжыщтыгъэп пІоми хъуцт ыкІи ащ пае къэмынэу ренэу псы ешъомэ шІоигъуагъ. Ынэхэр техъагъу кызеузыгъэм фэдэу лыдыщтыгъэх, егъашІэм тыгъэм хэмыхъагъэм фэдэу ынэгу кІыфыбзэ хъугъагъэ.

Мы илъэсым былымхэр губгъом шыгъэхъугъэнхэр нахь пасэу аухынэу щытыгъ ыкІи ащ пае Яшкэ гушІоцтыгъэ.

– Джы Іахъо тымыкІожъ зыхъукІэ, нахьыпэм фэдэу тызэгъусэу еджапІэм тызэдэкІоцт ыкІи кІэлэегъаджэм сэ укыызгуигъэтІысхъащт, сыда пІомэ о укыскІэхъажыгъ, – риІоцтыгъэ ащ Мартын цІыкІу.

Джы мары къэсыгъ а мафэу шъэожъыехэм аужырэу Іэхъогъур губгъом зыщыдафыгъэр. Пчыхъэм ядэжъ къэкІожъынхэу загъэхъазыры зэхъум, Яшкэ Іэхъогъур кыугъоижъэу ригъэжъагъ. Мартын цІыкІу ыгу къэкІыгъагъэр аужырэ мафэм бгышъхъэм дэкІоенышъ, тІэкІурэ тесынэу ары. Нахьыпэм ащ дэкІуаеу тесыныр шъэожъыем шэны фэхъугъагъ ыкІи ащыгъум ар зэгупшысэщтыгъэр дунаир егъашІэми щыІагъэмэ е щымыІагъэмэ ары, ау зыгорэкІэ ар егъашІэми щымыІагъэу щытмэ, хэта ар зыгъэпсыгъэр? Тьдэ щыпсэура Зиусхъаныр ыкІи цІыфхэр зылІэхэрэ нэужым ахэр тьдэ ыщэжъыхэра?

Ау а пчыхъэм ащ фэдэ упчІэхэр ащ зэритыжыгъэхэп. Мартын цІыкІу джы мары ышІэщтыгъэр: ошъогум Зиусхъаным ущыфэлажъэ пшІоигъомэ, ащыгъум Ащ чІыгум ущыфэлажъэу ебгъэжъэн фае.

ЗэКІэ ахэр кыызэрэригъэшІагъэм пае Зиусхъаным зэрэфэразэр ыгу кыдеІеу риІомэ шъэожъые шІоигъуагъ.

Мартын цІыкІу къэузыуцухъэрэ дунаем хаплъэщтыгъэ ыкІи ар шІогъэшІэгъоныгъ. ДэкІорэ пшъашъэм щыгъырэ джэнэ фыжыбзэм фэдэу кълъагъоцтыгъэ пщагъом кыхэщырэ къодые кІаир. Тыгъэм чыгышъхъэхэр кыизэлъигъэнэфыцтыгъэх ыкІи Мартын цІыкІу аужырэ зэбэуныр кыыфигъэхыжыщтыгъэ. Джы гъатхэр къэсыфэкІэ мы чыпІэхэр ащ ылъэгъуцтхэп. Зэфэшъхъаф шъохэмкІэ гълэлэгъэ пкІашъэхэм – гъожыхэм, плъыжыхэм, дышъашъохэм – чыгур зълъабгъэщтыгъ. Угу зэригъэгъоу мэзыр гурымышцтыгъэ, хъадэр агъэтІылы зыхъукІэ кыхадзэрэ шъыгъо оредыр кызыфиІожырэм фэдэу. ПкІашъэ пэпчъ къаджэщтыгъэ:

– ХъяркІэ, хъяркІэ, Мартын цІыкІу! Тэ ащ щэхъукІэ тызэрэлъэгъужыщтэп!

Мартын цІыкІу мыщ дэжым къэгъыгъ. ЗэКІэ дунаеу ыпашъхъэ илтым ІапІІ рицэкІымэ шІоигъом фэдэу ащ ыІэхэр кыизэкІищыгъэх.

– ХъяркІэ, – кыІуагъ ащ ынэпсыхэр кыкІэчыхэзэ.

Мартын цІыкІу бгышъхъэм къехыжыгъ ыкІи иІэхогъу къекІолІэжыгъ. ИІэхъогъу игъусэу къуаджэм къекІожызэ, бэрэ ар кыизэплъэкІыжыгъ.

Шъэожъыехэр ядэжъ къекІожыгъэх. Къуаджэм ипацэ ишъхъэгъусэ кІалэхэм хъалыгъу бзыгъэ тыкырышхо зырыз къафыгуибзыкІыгъ, ау Мартын цІыкІу ащ ІапэкІи насыгъэп. Ар Яшкэ елъэІугъ КъэбарышІум дэт къэбарэу мыкІодыжыын щыІэныгъэм ехылІагъэм кыфеджэнэу.

КъэбарышІум зеджэхэ нэужым ахэр джыри Тхъэм елъэІухи, гълъыжыгъэх. Мартын цІыкІу къэшъхъаукъагъ. Щагум лъэшэу щычъыІагъ. Аужырэ къэгъа-

гъэхэр нычэпэ чыИэм ыстынхэкИэ енэгуягъо. Мазэм инурэхэу шъхъаныгъупчъэм кыыридзэхэрэм шъэожъыитЮу чыехэрэр къагъэнэфыщтыгъэх. Мазэм кыыбгъодэтхэу ошъогум жъуагъохэр, нэпсыцэ инхэу нэгум кыытельэдагъэхэм афэдэу, кылыдыкИыщтыгъэх.

ЗэкИэм Мартын цыкИу къэушыгъ. Ар чыИэшхом зыИэкиубытэгъагъ. Зи чыхИэн атехъуагъэу шъэожъыехэр зэголъэу цылъыгъэх. Яшкэ чыем хэтэу къэпскагъ.

„ТхамыкИэ цыкИу, ари сэц фэдэу чыИэ малИэ, – егупшысагъ Мартын цыкИу. – ЧыхИэным нэбгыритИуи икъукИэ тигъэфабэрэп, ар цыкИуцэ. Яшкэ изакъоу ар техъуагъэмэ нахышIу. Сэ чыхИэн стемыхъуагъэми, зыгорэуцтэу сыщыИэн“.

Мартын цыкИу иныбджэгъу цыкИу чыхИэныр тырихъуагъ. Ежым изакъоу зиутИыуи, иджэдыгужъ цыкИу кызытыриубгъуагъ, ау ац зыпарэки ар кыыгъэфабэщтыгъэп. ЧыИэм ар зэлыиубытыгъагъ; ыцэхэр зэтеощтыгъэх. ЗэкИэ ыпкышъол зэрэтыгурыгурэр Мартын цыкИу зэхишIэщтыгъэ. Ыпэхэмрэ ылъакъохэмрэ кыуучыИыгъэх, ыбгъухэр, ыбгъэ ыки ытхыцIэ чыИэм ыстыщтыгъэх. Сыда ышIэн ылъэкИыщтыгъэр? Сыдэу хъумэ тIэкИу зигъэфэбэн ылъэкИына?

– Зиусхъанэу Исусыр, гум симын, – лъэIуагъэ Мартын цыкИу. – Сэ сиIофхэр дэи мэху.

А гущыIэхэу ыгукИэ кыIохэрэр къэухыгъо имыфэу гуапэ кыыщыхъоу ыпкышъол зэкИэм къэфэбагъ. Плъыр-стырым шъэожъыер зэлыиубытыгъэ. Ащ ынапIэхэр зэтырилъхъэхи хэчъыягъ.

Арэу зыхъугъэр пчыхъэм сыхъатыр пшыкИузыр арыгъэ. А чэщым пэсакЮу щытыгъэ хъэдэгъэтIылым сырынэмкИэ макъэ кыыгъэIугъ къоджэдэхэм уахътэр зыфэдизыр аригъэшIэным пае ыки тIэкИу

къэчбыенэу ядэжъ ежъэжыгъ. Шъэожъыехэм яунэжъ цыкIу блэкIызэ, ахэр зэрэчъыехэрэм еплъынэу, бэрэ зеришыщтыгъэм фэдэу, рихъухагъ. Ащ ыпэкIи бэрэ ащ фэдэ охътэ кIасэм ар шъэожъыехэм яунэжъ цыкIу ихъэщтыгъэ ыкIи игуапэу ылъэгъуцтыгъэ зы пIэкIор цыкIум телъхэу шъэожъыехэр пытэу зэрэчъыехэрэр, зызэрафызылIагъэу ыкIи чъыем хэтхэу гушIохэзэ.

Мызэгъогум мазэм кыгъэнэфыщтыгъэ унэжъы кIоцIым хъэдэгъэтIылъым рилъэгъуагъэр ымыгъэ-шIэгъон ылъэкIыгъэп: Яшкэ изакъоу чыхIэныр техъогъагъ, Мартын цыкIу ащ пэчыжъэу, изакъоу, иджэдыгужъ цыкIу теубгъуагъэу щылъыгъ. Шъэожъыер плъыр-стырышхом зэльиштэгъагъэ, ынэшхохэр ошьогум ит жъуагъохэм афэдэу къэлыдыщтыгъэх.

– Адэ учыерэба, Мартын цыкIу? – еупчIыгъ ащ хъэдэгъэтIылъыр. – Сыда непэ мырэуцтэу зыкIэп-шыгъэр: чыхIэныр зэкIэ Яшкэ тепхъуагъ, о зыпари птехъуагъэпи?

Шъэожъыер щхыпцIыщтыгъ нахь, джэуап гори кыытыжыщтыгъэп. Ащ нэужым хъэдэгъэтIылъым бэрэ ыгу къэкIыжыщтыгъэ а чэщым Мартын цыкIу ынэгу хьалэмэт шыкIэу зэрэгъэпсыгъагъэр. ХъэдэгъэтIылъым ежъым иджэдыгу зыщихи, Мартын цыкIу тырихъуагъ.

– Сыда кыпщышыгъэр, Мартын цыкIу? Сыда сиупчIэ иджэуап кызыкIемытыжыерэр? ЗыгорэкIэ сымышIэжъэу ара?

– ШIэхэу Ар садэжъ къэкIошт, сэ Ащ сежэ, – хэIоржъорыхъэщтыгъэ шъэожъые сымаджэр. – Ар сэ кыислэкIо. Псым сыхэсэу сэ Ащ ипэгъокIэу сесы ыкIи джыдэдэм сэ зыми сыщыщынэрэп.

– Мартын цыкIу, къэуцыба! Сыда зэхэпIухъэхэрэр?

ХьэдэгъэтЫлгым ынэпсыхэр кышІокІуагъэх. Ау Мартын цЫкІу зыпари кыгурыІожьыщтыгъэп.

ХьэдэгъэтЫлгыр ишъхьэгъусэ лычъагъ ыкІи нэбгыритІумэ шъэожьыер ядэжь ахьыгъ. Пчыхьэр кІасэ хьугъагъэ нахь мышІэми, ахэмэ адэжь фэшъ-хьаф гьунэгъу шъузхэри кьэкІогъагъэх. Ахэмэ яунэхэм аблэкІызэ, хьэдэгъэтЫлгыр яшъхьаныгъупчъэхэм атеощтыгъ ежым ыдэжь псынкІэу кьэкІонхэу – Мартын цЫкІу зыгорэ кыщышІыгъ.

Шъэожьыем хэти кышІэжыщтыгъэп ыкІи мытапэкІэ мэзым хэтхэу зэрэгъыщтыгъэм фэдэу ыпашъхьэ итэу лъэшэу гыщтыгъэ Яшкэ, ары пакІошъ, кьеплыщтыгъэп. Мартын цЫкІу ипІэ кІэлъырыхьанхэ алъэкІыным пае Яшкэ ерагъэкІэ ащ кыкІэ-ралъэшъугъ.

Ежь яамалхэмкІэ агъэхъужьыщтэу аІуи бзылъфыгъэхэр Мартын цЫкІу еІэзэнхэу пылгыгъэх.

– Іазэм тыкъемыджэу тэ ар тфэгъэхъужьыщтэп, – кыІуагъ шъхьалтесым ишъхьэгъусэ.

КьэкІырэ уц Іэзэгъухэм ахэжъукІыгъэу зыгорэм ар рагъэшъуагъ. Шъэожьыем зыкышІэжыгъ ыкІи ыпашъхьэ итхэр зэкІэ кыплгыхьагъэх.

– ЗэкІэми шъо, кысфэшъушІагъэхэм апае сышъуфэраз! – мэкъэ хыбэеу зэпыурэмкІэ къариІуагъ ащ. – Зызакъу сыгу хэкІырэр: Тхьэр зылІэужыгъор сымышІэу сэ дунаем сытетыгъ, шъорымэ, Ащ ехьылІагъэу зыпари кысфэшъуІуатэщтыгъэп... Ащ фэдэу, сэщ фэдэ кІэлэцЫкІухэу Тхьэр зилІэужыгъор амышІэу мы дунаем щыпсэухэрэр тхьапшы хъухэра? Хэти ахэр ригъаджэхэрэп, ыгъасэхэрэп. Шъори джащ фэдэ къабзэу Тхьэр зыфэдэр шъумышІэу шъопсэуба... зерифашъуашэм тетэу ащ шъуфэмылажьэу... – нэшхъэеу кыІощтыгъэ сымаджэм. – Сэ сызылІэкІэ, псыхъом сызэпырыкІыным пае сипхъэмбай ахъцэ кыдэшъумылхь... Ежым, Христосым

пкІә хэмыльэу сә сызэпырищышт... ЫкІи шъукъыс-
щымышт хьэдэджэдэм фэдэу ськъышъуфакІоу зы-
шъозгьэлъэгъункІә... ЕгъашІәми сә мышц кьэзгьэзэ-
жъышттәп... сыфаекІи ськъэкІожъыни слъэкІышттәп...
чыжъащә а ськъыздикІын фаеу хъуцтыр.

Жъы къамыщәжъэу бзыльфыгьэхэр Мартын цЫ-
кІу кыІорэм едәлуцтыгьэх. КъэбарышІум зэритха-
гъэм фэдэу ар гьэшІэгъонэу кыызэрэгущыІэрәр ахәмә
агьэшІагъоцтыгьә.

– УмыгумәкІ, Мартын цЫкІу, улІәщтәп о! –
риІуагь ащ хьэдэгьәтІылым, шъэожъыем ыгу кы-
Іәтымә шІоигъоу. – ШІәхәу о ухъужъышт ыкІи
тиІәхьогъу джыри бгьэхъушт.

– КІәу кІако пфәтыдышт, – къагьэгугъагь ар
бзыльфыгьэхәм, – джащ фэдәуи Яшкә тфәпәшт ар
уйІәпыІэгъоу хъуным пае.

– КЫмафәм тадәжь шъо шъущыІән шъулъэкІы-
ныгьи, – ыІуагь шъхьалтесым ишъхьэгъусә, – гъа-
тхәм шъуиунә цЫкІу зәтедгьәпсыхъажъын е кІәу
шъуфәдгьәпсын.

– Сәщ пае унә кысфагьэхъазырыгьэх... шъуихъа-
ләлыгьә пае тхьэшъуегьәпсәу... сышъольәІу моу тІә-
кІукІә ськъәшъуІәтынәу.

Бзыльфыгьэхэр кыкІаІәхи, сымаджәр нахь лъа-
гәу шъхьантәм тырагьэгьольхъагь.

– Джьдэдәм ар хәчъыешт, – ыІуагь хьэдэгьәтІы-
лым ишъхьэгъусә.

Мартын цЫкІу ерагьәкІә ынәхәр кызэтырихы-
гьэх. Яшкә ынәпсыхәр фәмыубытыхәу ащ зыфи-
дзыгь.

– Умыгьәу зәІун, – еушъыицтыгь ар иныбджәгъу
цЫкІу, ащ ышъхьә Іә щифзәә адрә ыІә Бундаш
къебзәицтыгьә. – КъедәІу кыюсІоцтым: „Сыда
пІомә Тхьәм дунаем ицІыфхәр ащ фәдизәу шІу зә-
рилъэгъугьэхәм кыыхәкІәу, Ежь Ыкьо закьо ытыгь,

хэти Тхьэм ЫкьокIэ шIошъхъуныгъэ зиIэр мыкIодэу къэнэжьыным ыкIи мыкIодыжьын щыIэныгъэ иIэ хъуным пае...“ (Ин.3:16), ори а зыфиIуагъэхэм уакъы-хеубытэ, Яшкэ!..

Мартын цIыкIу джыри зыгорэ кыIомэ аIозэ, къэзэрэугъоигъэхэр пкIэнчъэу ежагъэх. Лъэшэу жьы кыщи, ащ ыуж ар хэчъыягъ.

– ТыIужьугъэкI мыщ ыдэжъ, – къариIуагъ хъэдэгъэтылтым. – Дэгъу ар зэрэчъыягъэр. Ащ ишIуагъэ екIыщт.

Нэфылгыр кызэкIичэу ригъэжьэгъагъ. Хъэдэгъэтылтым ишъхъэгъусэ шъэожъые сымаджэм зытырищэягъ.

– Гъунэгъур, – риIуагъ ащ шъхъалтесым ишъхъэгъусэ. – Жьы кыщэжьырэпи мыщ...

Ары, джэрпэдэжъым кыIогъагъэр шъыпкъэ: Христосыр пчэдыжьым Мартын цIыкIу кылтыкIуагъ. Ащ ыпэрэ мафэм сьдми хъугъэ IофкIэ тыгъэм ар аужырэу кыгъэкIотэжьыгъагъэп. Ащ джы егъашIэми а шъэожъыер ыльэгъужьыщтэп!

Илъэс пшIыкIутфыкIэ узэкIэIэбэжьмэ, Мартын цIыкIу янэ агъэтылты зэхъум, ащ ипхъэмбай нэбгырабэ ыуж итэу къэхалтэм зэрэдакIоцтыгъэм пае зыбзылфыгъэ лъэрыхъ бай горэ лIагъэу кыпшIошIыцтыгъэ. Ау ащ нахы нахыбагъ Мартын цIыкIу ипхъэмбай ыуж итыгъэр. Рашовэ дэсыгъэ горэми ащ фэдэу хъадэ агъэтылтыгъэу ыгу къэкIыжьырэп. ЗэкIэ пшъашъэхэм дахэу зафапи, къэгъагъэхэмкIэ загъэкIэрэIагъ. КIалэхэм пхъэмбаир ахыщтыгъ. КIэлэегъаджэр япацэу еджапIэм чIэсхэр пхъэмбаим ыуж итхэу кIоцтыгъэх. Мартын цIыкIу хэти фэмыдэу еджапIэм шъхъэкIэфэшхо фишIыцтыгъэ. ИщыIэныгъэкIэ кылэжьыгъэ шъхъэIафэр ащ фэшIэжьыгъэн фэягъэ. Яшкэ шъхъапцIэу иныбджэгъу ихъадэ къэхалтэм нэс дэкIотагъ. Къэгъэгъэ блэр дахэ лIа-

гъэм икъэ тыралъхьагъ. Адрэ къэгъэгъэ блэрыр лентэхэмкІэ къащым пашІагъ. Янэ икъэ ыбгъукІэ Мартын цІыкІу ихьадэ шагъэтІылъыгъ. Бэным ятІэр дитакъо зэхъум хъэдэгъэтІылъыр зэрэгъыщтыгъэм фэдэу егъашІэми къыхэкІыгъэп.

– Чыгоу къыптетхъуагъэр кушъэ фабэм фэдэу Тхъэм къыпфешІ! – ыІуагъ ащ, игъын зэпимыгъэоу.

Джыри гъатхэр къэкІошт. ХъупІэхэмрэ мэзыхэмрэ къызэлъыушхъонтІыщтых ыкІи иІэхъогъу игъусэу Мартын цІыкІу къэкІоным ахэр къежэщтых. Ау пкІэнчъ ахэр къызэрежэщтхэр, егъашІэми мыщ ар къэкІоштэп. Дунаем щыпсэузэ зыкІэхъопсыщтыгъэ чІыпІэ чыжъэм ар кІожыгъэ. Тхъэр ащ къыгъотыгъ, Ежъ Тхъэми Мартын цІыкІу къыгъотыгъ.